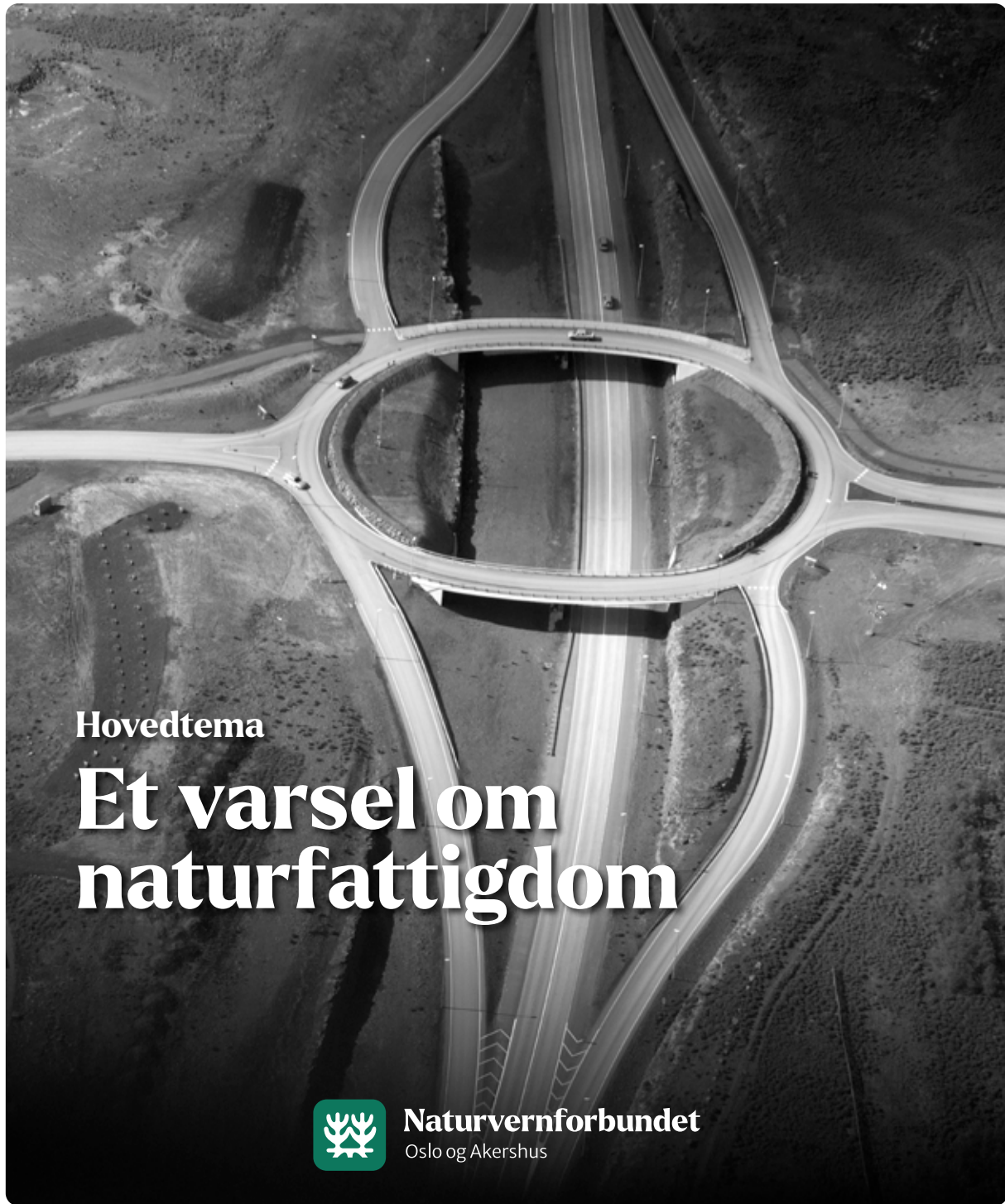

INNKALLING TIL ÅRSMØTET 24. MARS – SE BAKSIDEN

GREVLINGEN

MEDLEMSBLAD | NATURVERNFORBUNDET I OSLO OG AKERSHUS (NOA) | NUMMER 1 | 2026 | 45. ÅRGANG

Hovedtema

Et varsel om naturfattigdom

Naturvernforbundet
Oslo og Akershus

AKTIVITETSKALENDER

For nærmere informasjon om arrangementene se NOAs hjemmeside
<https://naturvernforbundet.no/osloogakershus/> og facebook-side

21.03.26 SKOGENS DAG MED SKOGKLANG PÅ LITTERATURHUSET I OSLO KL. 12:00–14:00

Skogklang: Sopran Ingrid Vetlesen og piansit Marita Kjetland Rabben turnerte Øst- og Sørlandet med konserten "Skogklang" i friluftslivets år 2025. Nå blir det konsert på Litteraturhuset i Oslo for å feire verdens skogdag lørdag 21.03.

09.04.26 BLI FRIVILLIG I NOA KL. 17:00–19:30

Hør om hva du kan delta på/bidra til i NOA. Møtet varer 1 time. Det blir trevandring etter møtet, der du kan lære å kjenne igjen treslag.

18.04.26 DEN STORE KLESBYTTEDAGEN PÅ SOGNSVANN, FRILUFTSLIV OG FIKSING KL. 12:00–15:30

Klesforbruk er en stor kilde til klimagassutslipp, også friluftslivet må ta sin del av skylda. Vi arrangerer derfor klesbyttedag ved Sognsvann, med tema turklær. Sammen bidrar vi til et miljøvennlig forbruk! Ta med helt, rent, fortrinnsvis turklær du ikke bruker lengre, og bytt inn med noe nytt. Følg med på hjemmesidene våre for mer informasjon om når du eventuelt kan levere klær i forkant av arrangementet.

09–10.05.26 DUGNAD PÅ FRØNSVOLLEN

10.05.26 SMAK PÅ NATUREN KL. 12:00–15:00

Legg søndagsturen til Søndre Sandås ved Sognsvann, vi åpner tunet for bålkafe, prat om naturen og naturutstilling for barn. Det blir også to guidede turer i området med Edle Normann, kl. 12:30 og 14:00.

07.05.26 NATURPUST PÅ BYGDØY KL. 18:00–20:30

21.05.26 NATURPUST I HVERVENBUKTA KL. 18:00–20:30

11.06.26 NATURPUST PÅ SOGNSVANN KL. 11:00–13:30

Bli med på inn i skogen – der naturkunnskap møter naturmeditasjon. En langsom vandring på små stier der sanser, artsobservasjoner og stillhet står i sentrum. Naturcoache Susanne Gennep og Maria Andersen fra NOA leder turen. Påmelding til maria.andersen@naturvernforbundet.no

KJÆRE MEDLEMMER

Markalåven, vårt nye aktivitets- og formidlingslokale på Søndre Sandås er nå under bygging. I forrige nummer av Grevlingen ba vi dere om å være med på en kronerulling, og vi har fått inn kr 125.143, – **TAKK FOR DET!**

Fortsatt mangler vi kr 374.857, – for å fullfinansiere utbyggingen, så det er fortsatt mulig å bidra.

Vippsnummer er 81134, velg «Støtt utbygging Markaporten»

Hilsen Georg Reiss, styreleder i NOA

Gir du mer enn kr 500, –, kan beløpet trekkes fra på skatten. Om du ønsker fratrekk på skatten må du gi beskjed på e-post til noa@naturvernforbundet.no

GREVLINGEN

Medlemsblad
Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus (NOA)
Sognsveien 231
0863 Oslo

Telefon 22 38 35 20
noa@naturvernforbundet.no
www.noa.no
Bankgiro 1280.05.02347

Redaktør:
Ingunn Lund-Vang
400 93 226
lundvangingunn@gmail.com

Forsidebildet:
Moderne veisystemer
forbruker store naturarealer.
Bilen skal fram, og vi har
dårlig tid. Minuttene teller
og millionene ruller. Men
tapet av natur bokføres ikke.
Foto: Pål Hermansen

© Naturvernforbundet i
Oslo og Akershus 2026.
All tekst i artiklene kan fritt
gjengis med referanse til
Naturvernforbundet i Oslo
og Akershus' kvartalskrift
Grevlingen, årgang,
nummer, artikkelforfatter
og artikkel. Fotografiene
skal kun kunne gjengis
etter innhentet tillatelse
av fotograf og Grevlingens
redaksjon.

ISSN 0803-6357

GI NATUREN EN STEMME BLI MEDLEM

MEDLEMSKONTINGENT
Hovedmedlem: 390, –
Familiemedlem: 450, –
Student: 200, –

Førsteårskontingent
Student: 50, –
Pensjonist: 200, –

Kontoret på Søndre
Sandås ved Sognsvann er
åpent mandag til torsdag
fra kl 10–14.

Grevlingen er miljøvennlig
produsert og derfor svane-
merket.

Trykk: itGrafisk
Opplag: 9.000

INNLEDNING

Dette spesialnummeret er ment som et varsel. Det er bygget over begrepet «Naturfattigdom», en tilstand som i økende grad rammer vårt eget land. Tekstene belyser det gradvise naturtapet som Norge og verden er utsatt for, og hvordan naturkrisen og klimakrisen henger sammen. Vi setter lyskastere på den snikende naturfattigdommen ut fra ulike vinkler: etiske, vernemessige, forvaltningsmessige og politiske. I denne buketten av vinklinger oppstår det litt overlapp og repetisjon av enkelte poenger, noe vi håper leseren bærer over med. Kanskje hjelper det på hukommelsen? Vi håper stoffet kan inspirere til både ettertanke og engasjement.

Norske kommuner har i det siste fått stor oppmerksomhet for sitt «kreative» og store forbruk av natur. Det er ganske tydelig at kommunal arealdisponering og naturforvaltning krever ny kunnskap, nye holdninger og ny praksis. **Vi starter derfor friskt med et konstruktivt sammendrag, adressert til norske kommuner. Heftet vil i elektronisk form bli sendt til alle kommuner.**

Hvis ikke annet er angitt, er stoffet (mesteparten) skrevet av **gjesteredaktør Sigmund Hågvær** (styremedlem og professor i natur- og miljøvern). Filosofiprofessor Arne Johan Vetlesen og styremedlem

Berit Lid Scharff takkes hjertelig for tekstbidrag. Styremedlem og naturfotograf Pål Hermansen takkes varmt for å ha illustrert heftet med sine flotte bilder.

Ingunn Lund-Vang, redaktør

INNHold

- Kort sammendrag til kommunal inspirasjon – og bruk
- Naturfattigdom: Et alvorlig begrep
- Situasjonen
- Grønn helhetstenking
- Begreper og retorikk som våpen i naturvernkampen
- Etikk, filosofi og holdninger
- Hva kommunene gjør eller ikke gjør, er viktig
- Sluttspespektiver

Praktisk informasjon om NOAs årsmøte tirsdag 24. mars PÅMELDING MÅ SKJE INNEN TORSDAG 19. MARS

Valgte utsendinger meldes inn fra medlemslagene via digitalt påmeldingsskjema eller til noa@naturvernforbundet.no.

Øvrige medlemmer kan melde seg på årsmøtet via det samme digitale påmeldingsskjemaet, til noa@naturvernforbundet.no eller telefon 22 38 35 20.

VIKTIGE FRISTER

- **Onsdag 17. mars:** Frist for å melde inn forslag til kandidater til valg, alternativt til valgkomitéens innstilling.
- **Torsdag 19. mars:** Påmeldingsfrist.
- **Tirsdag 23. mars kl. 08:00.** Frist for å melde inn nye forslag til arbeidsprogrammet. Etter denne fristen aksepteres kun forslag til endringer i allerede innsendte / presenterte forslag.

ÅRSMØTEDAGEN

Kl. 16:30–17:30: Alle årsmøtedeltakere inviteres til omvisning og enkel utendørs servering på NOAs kontor på Søndre Sandås, Sognsveien 231.

Kl. 17:15–17:45: Registrering ved møtelokalet på idrettshøyskolen. **Merk:** Deltakere registrert etter kl. 17:45 gis ingen rett til å erstatte utsendinger som ikke møter eller plasser som av annen årsak ikke er besatt av medlemslaget, ei heller rett til å delta som utsending for områder uten lokallag.

Kl. 18:00: Møtestart

For praktiske spørsmål, ta kontakt med, vilde.haugsnæs@naturvernforbundet.no, tlf. 452 43 499

For spørsmål til styret, ta kontakt med Georg Reiss, gmreiss@online.no

INNkalling til ÅRSMØTET – SE BAKSIDEN

Kort sammendrag til kommunal inspirasjon – og bruk

BUDSKAP

Bærekraftig kommunal arealdisponering krever ny kunnskap, nye holdninger og ny praksis.

-Situasjonen: Omfattende nedbygging av natur i norske kommuner bidrar til hurtig og ukontrollert naturtap, uten at noen har oversikten over hva som går tapt, og hvor mye. Vi må over i en kunnskapsbasert, økologisk og langsiktig naturforvaltning der natur betraktes som noe grunnleggende verdifullt.

-Perspektiv for en ny arealforvaltning: Alle rødlistede arter lever i kommuner, og alle arealer ligger i kommuner. Hva kommunene gjør, er viktig! Dagens hurtige, ukontrollerte forbruk av natur utgjør en **bit-for-bit-trussel** overfor både lokale, nasjonale og internasjonale forpliktelser. Enhver kommunes naturarealer må forvaltes ut fra kunnskap om naturverdiene, samt økologisk og langsiktig tenking.

Nye, store hyttefelt, med tilhørende veier og infrastruktur, forbruker mye natur. Naturverdiene som hytteeierne søkte, er utradert, og kommunen har fratatt seg selv mye av sin naturarv. Fra Flå kommune.

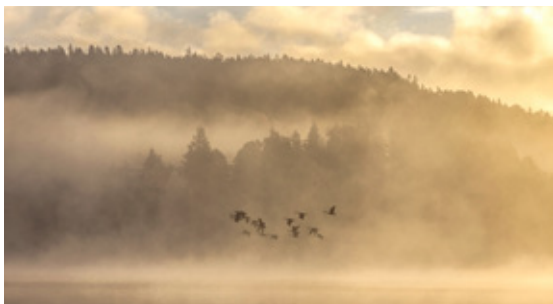
-Alle kommuner har både en kulturarv og en naturarv. Kulturarven, med blant annet gamle bygninger og redskaper, forteller oss om forfedrenes liv og virke. Mange kommuner er stolte av sin kulturarv. Numedalen, som er en større region, har mange gamle hus og ønsker reisende velkommen til «Middelalderdalen». Naturarven er det naturgitte mangfoldet av arter, naturtyper og landskap. Alle kommuner skal forvalte

både kulturarven og naturarven i et langsiktig perspektiv.

-Kartlegg naturarven. En første forutsetning for å praktisere en ny arealpolitikk, er at kommunen har foretatt en registrering av sine ulike naturtyper. Den langsiktige forvaltningen av naturarealene skal være kunnskapsbasert, idet man tar hensyn både til klima, naturmangfoldet og innbyggernes rekreasjonsbehov. Man bør huske at klimakrisen og naturkrisen henger sammen. Det hjelper ikke å stabilisere klimaet dersom økosystemene kollapser og vi mister viktige økosystemtjenester. Det er også slik at bevaring av natur er et klimatiltak, siden natur absorberer og lagrer karbon. Myrer er i denne sammenheng viktige og bør bevares intakte.

-Et nytt syn på naturen: Vi må nå tenke motsatt av hva vi pleier. Natur er ikke lenger en ressurs som vi kan fortsette å forbruke fritt, uten noe form for regnskap. En kommunes naturarealer bør forvaltes med respekt og i et fremtidsperspektiv, og ikke forbrukes ut fra kortsiktige interesser. Natur har en grunnleggende verdi ved å bli bevart, og alt forbruk av natur må begrunnes godt. Det gjelder både vanlige og sjeldne naturtyper. Bevaring av sammenhengende natur har stor biologisk, artsbevarende og rekreasjonsmessig verdi. Noen kommuner er bevisste på dette, fremhever sine naturherligheter, og betegner seg som en kommune det er godt å bo i: kanskje tilgang til villmark, sammenhengende og variert natur, jakt, og fiske, høsting av bær og sopp, og kanskje til det som er en knapp ressurs i dagens travle samfunn: stillhet.

-Bevar sammenhengende natur for ettertiden. Identifiser områder som bør få langsiktig beskyttelse, og samarbeid gjerne i med nabokommunene om dette. «Kommunale villmarker» kan ha mange verdier: Bevaring av arealkrevende arter som for eksempel villrein, godt jakt- og fis-

Villmarkspreget natur, kanskje med våtmarker og rikt fugleliv, har stor økologisk og rekreasjonsmessig verdi. Men hvor mange kommuner har en villmarkspolitik? Og klarer kommuner å samarbeide over grensene og å redde sammenhengende villmarker inn i fremtiden?

keterreng, verdifullt rekreasjonsområde for innbyggere og andre, og kanskje et trekkplaster for kommunen. Det er mulig å profilere seg på naturkvalitetene! Betegnelser som Villmarkskommunen, opplevelseskommunen, naturkommunen eller fuglesafarikommunen er ledige.

–Slå en ring omkring nærliggende verdifulle naturtyper og prøv å bevare helheten og landskapet intakt. Artsbevaring over tid krever ofte at større områder bevares. Alle små bestander lever farlig og kan lett dø ut. Små verneområder kan lett ødelegges av ekstremvær, som stormer eller branner. Store naturområder er mer robuste på lang sikt og tar vare på artsmangfoldet.

–Tenk landskapsøkologi: Artene har ofte behov for å vandre, eller spre seg, innen kommunen eller mellom kommuner. Det gjelder ikke bare vilt som elg og hjort, men også fugl eller insekter. Prøv å planlegge arealforvaltningen slik at viktige trekkveier eller spredningskorridorer av natur bevares.

–Hindre naturødeleggende vindindustri på land: Dette er en svært alvorlig trussel mot både naturmangfold, landskapsverdier og rekreasjonsverdier. Alt annet skal være prøvd før man går løs på grønn natur for å produsere «grønn» energi: Opphør av sløsing, bruk av sol- og jordvarme, oppgradere alle nåværende kraftverk, generell sparing, etterisolering av hus, osv. I spørsmål om etablering av vindindustri har den enkelte kommune rett til å si nei og i stedet hegne om sin naturarv og innbyggernes livskvalitet.

–La Statsforvalteren veilede. Statsforvalteren har plikt og rett til å veilede kommunene i sin arealdisponering. Som statens forlengede arm besitter Statsforvalteren mye kompetanse i både lokale, nasjonale og internasjonale spørsmål. Det

er en kjent sak at vedtak i kommuner kan være vanskelige fordi mange kjenner hverandre godt i små samfunn, og såkalte bukk/havrersekk-situasjoner kan lett oppstå. Ved å la Statsforvalteren rådggi eller avgjøre «følsomme» saker kan man oppnå to ting: Avgjørelsen kan bli mer objektiv, og kommunepolitikerne slipper å ta sosialt vrie-
ne avgjørelser.

Merknad: Det må tilføyes at Statsforvalteren skal opptre faglig og ikke må brukes i politisk øyemed. Dagens politikk gir kommunene stor frihet og Statsforvalterne bryr seg etter vår mening for lite. Samtidig har vi opplevd at Statsforvalteren kan gå imot en kommune som ønsker å bevare viktig natur. Vi etterlyser en politikk der Statsforvalteren konsekvent fungerer som en faglig god rådgiver for kommunene.

–Altså: En kunnskapsbasert, langsiktig og økologisk fundert arealdisponering er ikke bare en plikt i vår tid, men noe som de folkevalgte trolig vil oppleve som særlig meningsfylt. Dette forutsetter tilstrekkelig kompetanse i hver kommune, og at Statsforvalteren får rådggi ut fra sin kunnskap og sitt nasjonale og internasjonale perspektiv. Hensynet til befolkningens rekreasjonsbehov og livskvalitet ligger inne som et sterkt og varig motiv. Bevaring av natur er et godt eksempel på «grønn velferd».

Den sjeldne huldrestrylaven, ofte kalt dronningen blant skogens laver. Huldrestrylaven trenger luft som er ren og periodevis fuktig. I nordvendte skråninger med gammelskog og hyppige tåkebelter kan vi lete etter den.

Naturfattigdom: Et alvorlig begrep

Naturfattigdom er et begrep med sterke signaler. Begrepet er hittil lite brukt, men tvinger seg nå fram. Det er et varsel om at verdifull natur er truet – eller allerede tapt. Norske landskaper endrer karakter, naturtyper fragmenteres og ødelegges, og arts mangfoldet lider. Både kommuner og sentrale myndigheter bidrar til naturtapet. Og svære, nye inngrep står i kø: Enorme veiprosjekter, nye gruver, naturødeleggende vindindustri og ennå flere hyttebyer i de viktige fjellskogene. Tapet av natur bokføres ikke i jakten på kortsiktig vinning. Naturarealer blir ikke verdsatt *som natur*. Men når naturfattigdommen banker på, må vi tenke på en ny måte: All natur har en grunnleggende verdi. For menneskene, for artene, for økosystemtjenestene, for klimaet og for fremtiden. Vi trenger en mental revolusjon i arealpolitikken. Naturverdiene må kartlegges, respekteres og bevares. Der er vi ikke ennå. Derfor dette varselet.

Fra naturens side er Norge rik på natur. Vår vassdragsnatur var opprinnelig i verdensklasse, men mange av de spektakulære fossene er lagt i rør. Vi har Europas største mangfold av myrtyper, men mange av disse er grøftet eller oppdyrket. Av lavtliggende, næringsrik myr med sin sjeldne orkideflora, har vi nesten ingenting igjen. Vi har fremdeles en relativt høy andel av verdens moser, sopp og lav. Men flere arter er knyttet til biotoper som blir stadig sjeldnere, for eksempel

urskogs nære skogsmiljøer, fuktige bekkekløfter eller «boreale regnskoger». Rødlisterne viser at mange arter er truet. En god del arter som vi ennå har er over tid dømt til å bukke under. Vi snakker om en «utdøelsessjeld», som betyr at arter med for lite habitat, eller for små bestander, eller som lever spredt i restbiotoper, etter hvert vil dø ut. Den beste forsikringen mot utdøelse er å etablere store verneområder med gode, levedyktige bestander. Men fordi norsk natur nå er så fragmentert og skadet, er store «vernekandidater» vanskelig å finne. «Løsningen» kan bli at man slår en ring rundt nærliggende rester av kvalitetsnatur (for eksempel naturskog) og verner det hele. De mellomliggende partiene med kulturskog kan da utvikle seg til gammelskog slik at de krevende artene gradvis kan bruke hele storumrådet. Å «bygge storumråder» på denne måten vil også være i tråd med at vi er inne i FN sitt tiår for naturrestaurering.

Her må vi nevne de to hovedkonklusjonene fra naturkrisemøtet i Montreal høsten 2022. For det første: En tredjedel av alle landområder bør vernes, og vernet skal være representativt for ulike naturtyper. (Norge har for eksempel vernet hovedsakelig natur som ligger høyt til fjells eller langt mot nord.) For det andre: En tredjedel av skadet natur bør restaureres. På begge punktene mangler Norge en skikkelig plan.

Situasjonen

Et varsel om naturtap

I forkant av stortingsvalget sist høst var debatene både lange og intense. Men naturkrisen ble nesten ikke berørt. Mye tyder på at regjeringen vil la naturtapet fortsette. Mens vår økonomiske kapital stiger til himmels, slakter vi systematisk vår naturkapital. I serien «Norge i rødt, hvitt og grått» avslørte NRK hvordan norsk natur forvitrer, uten at noen har oversikten over total effekten. Bit for bit tar vi naturherlighetene fra oss selv. Den økende naturfattigdommen skaper nye begreper: Stedstep, natursorg og økosorg. Høsten 2025 presenterte NRK en tilsvarende undersøkelse over naturtapet i Europa. Over hele kontinentet skjer det en hurtig nedbygging av natur. Her har EU en svær utfordring! Men regnes naturtapet per hode, står Norge på toppen av versting-listen. Regjeringen ønsker også å kutte kraftig i bevilningene til det frivillige skogvernet.

Vi merker naturtapet i nærmiljøet der vi bor: Små men viktige naturområder bygges ned og forsvinner. Vi merker det på hytta: Vi må kanskje sette oss i bilen igjen for å finne et egnet turområde. Og hvor finner jeg villmarkspreget natur uten å oppsøke fjerntliggende nasjonalparker? Det hogges i våre siste naturskoger, til dels med statstilskudd. Naturødeleggende vindindustri truer både naturtyper, reinbeiter, villmarker og landskap. Vi har lange rødlistor over truede arter og naturtyper. Vi går mot en tilstand der ekte, sammenhengende natur bare blir å finne i verneområder. Men verneområdene utgjør bare 18 prosent av landarealene. Det aller meste av norsk natur er ikke beskyttet. Forbruket av natur skjer til tross for at vi har forpliktet oss både internasjonalt og nasjonalt til å verne om den. I 1972 fikk vi verdens første miljøverndepartement. I 1992 var Norge et av de første landene

som undertegnet konvensjonen om biologisk mangfold. I grunnloven har vi fått § 112 som sier at alle har rett til en helsebringende natur, og i 2009 fikk vi den moderne naturmangfoldloven.

Villreinen, som vi har et internasjonalt ansvar for, presses inn i stadig mindre leveområder.

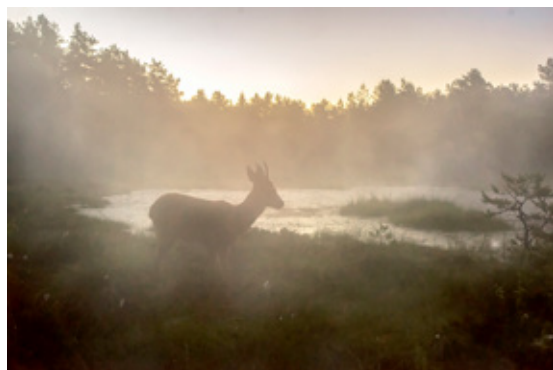
Vårt varsel går til kommuner som bygger ned sin egen naturarv med hyttebyer og som presser villreinen inn i stadig mindre leveområder. Varselet går til regjeringen som bør be statsforvalterne kontrollere kommunenes arealbruk. Klima- og miljødepartementet må få tilbake den viktige Planavdelingen som Solberg-regjeringen flyttet til Kommunaldepartementet. Varselet går til alle departementer og direktorater som etter naturkrismøtet i Montreal 2022 må tenke langs helt nye baner: Vi skal verne en tredjedel av naturen, og restaurere en tredjedel av ødelagt natur. Vi skal ta vare på artsmangfoldet, fra villreinstammene som vi har et europeisk ansvar for, til mylderet av insekter som pollinerer og sørger for at landbruket og naturen fungerer. Og ikke minst: vi skal redde natur fordi den gir oss rekreasjon og livsglede. Men sammenhengende, større områder av intakt natur er forlenget en knapp ressurs. Perioden hvor man fritt kunne forbruke natur er over. Nå må vi tenke omvendt: Naturen er et grunnleggende gode som skal skjermes.

Vi utfordres ikke minst i energidebatten. Energi er en begrenset ressurs. Men det er også ekte natur! Dagens politikere er villige til å ofre mer natur for å produsere mer energi. Det betyr at naturtapet ansees som mindre viktig enn den energien som kan høstes. Hittil har naturverdiene tapt disse kampene. Både myndigheter og utbyggerselskaper står nå klare til å foreta enda flere irreversible inngrep i norsk natur for å presse ut ennå mer energi. Men tapet av natur er ikke skikkelig problematisert – heller ikke behovet for energi. Naturødeleggende vindkraft er ikke

grønn. Vern av natur er faktisk et klimatiltak fordi intakt natur absorberer og lagrer karbon. Særlig viktig er bevaring av myr og annen våtmark. Men også våre vernede barskoger lagrer mye karbon i humus, jordsmonn og røtter. Et enøyd fokus på klima fører oss galt av sted. Klimakrisen og naturkrisen henger tett sammen og må løses samtidig. Det hjelper ikke å stabilisere klimaet dersom økosystemene kollapser og viktige økosystemtjenester svikter oss.

Forbruk av natur skal være det siste man tyr til i jakten på fornybar energi. Alt annet må prøves først. Man kan starte med å plukke lavest hengende frukt: Å stanse dagens enorme sløsing av energi. Det betyr bl.a. etterisolering av hus og en rekke teknikker til å spare strøm. Den grønne energien er den som ikke blir brukt. Man utnytter byenes svære takarealer til solceller. Man oppgraderer alle eksisterende vannkraftverk slik at de utnytter vannet bedre, og man benytter varmepumper som henter varme fra luft, vann og berg. Smarte patenter produserer kanskje bølgekraft. Om vindmøller brukes, plasseres de på allerede påvirkede arealer, uten å ødelegge verdifull natur. Fremtidssamfunnet vil være «energigjerrig», og sløsing vil bli historie. En viktig vinner blir da naturen, som spares for inngrep så lenge det er mulig. En slik fremtid er fullt mulig, men må styres politisk – eller kanskje av sterke naturvernkrefter? I regjeringens utkast til statsbudsjett høsten 2025 var beløpet til skogvernerstatning kraftig redusert. Det lovet dårlig. Men når lederne ikke leder, må kravene komme nedenfra. Heldigvis ble regjeringen tvunget til å snu, etter press fra organisasjoner og miljøvennlige politiske partier. Vi går inn i 2026 med et rekordhøyt beløp til skogvern, om lag 1,3 milliarder.

Norge bør forbli Europas grønne hjørne, og ikke Europas batteri. For norsk natur er også europeisk natur!

Intakt natur har store opplevelsesverdier. Både stemninger, dyreliv – og stillhet.

Klimakrisen og naturkrisen henger sammen

Klimakrisen og naturkrisen griper sterkt inn i hverandre. Handler vi uklokt, vil de to krisene forsterke hverandre. Men handler vi smartere, kan det motsatte skje: Et mer stabilt klima vil redde natur, og vern om naturen vil bedre klimaet. La oss se nærmere på sammenhengene.

I dag er verden dårlig både på å redde klimaet og å bevare naturmangfoldet. Det betyr at de to krisene forsterker hverandre. De siste årene har vi sett hvordan varmebølger i Europa og USA har tørket ut vassdrag og brent i stykker nasjonalparker. Asia har vært utsatt for enorme skogbranner i Sibir, nådeløs tørke i deler av Kina og styrtregn og flom i Pakistan. Både mennesker og natur lider under slikt ekstremvær.

En langsiktig effekt av global oppvarming er at dyre- og plantearter må finne nye levesteder. I Europa har insekter, fugler og andre dyr begynt å trekke nordover for å «finne igjen» sitt klima. Slike vandring er risikable, både fordi artene møter fysiske hindringer, fordi de kommer inn i ulevelige miljøer, eller fordi de angripes av rovdyr eller konkurrenter. Der hvor det er fjell, kan riktignok noen arter få det kjøligere ved å vandre oppover i høyden i stedet for en lengre vei nordover. Men en slik snarvei finnes ikke for dem som allerede lever på toppene – som den særegne fjellfloraen.

I havet har klimaendringene flere virkninger. Torsken vil ha kaldt vann og trekker til nye gyteområder i nord. Makrellen forviller seg helt opp til Svalbard. I tropiske hav ser vi hvordan en halv grads oppvarming er nok til at korallrevene blekner, og mangfoldet av underlige fiskearter forsvinner. Økt karbondioksid i atmosfæren fører til et surere hav. Det skader kalkkrevende organismer som dyreplankton, kalkrørsormer, snegl, muslinger og blekkspruter. Slike organismer er viktige i havets næringskjeder. Vil et surere hav produsere nok dyreplankton til de store hvalene – og fisk til menneskene?

La oss nå snu på det og spørre hvordan dårlig omsorg for naturen kan forsterke klimaendringene ved at karbondioksid frigjøres. Et godt eksempel er hvordan vi forvalter klodens store karbonlagre: Myrer, våtmarker og skoger. Myrer er fantastiske konstruksjoner av torv og vann, langsomt bygget opp av tålmodige torvmoser. Våre norske myrer er blitt til gjennom ti tusen år, de kan ikke flyttes, men veldig lett ødelegges. Drenerte myrer frigjør sitt karbonlager i form av karbondioksid. Også norske barskoger, og resten av taigaen på den nordlige halvkulen, inneholder enorme lagre av karbon. Aller mest i jord og humus! Etter flatehogst, som fører til at solvarmen kommer til i skogbunnen, blir deler av humuslaget brutt ned og karbondioksid frigjort.

Klimakrisen og naturkrisen henger tett sammen.

Det hjelper ikke å stabilisere klimaet dersom pollinatorene svikter oss.

Alternative hogstformer, der man ikke lager åpne flater, bør derfor vurderes.

All permanent fjerning av skog, slik det nå skjer i mange tropiske områder, frigjør karbon-dioksid til atmosfæren. Klimaforskerne advarer om at Amazonas faktisk kan tørke inn, med tap av verdens mest artsrike skoger! Regnskogen lager nemlig sitt eget regn, men denne evnen forsvinner hvis skogen blir for liten. Skjer dette, vil redusert nedbør også ødelegge for dyrking. De som hogger skogen i Amazonas for å dyrke, kan miste både skogen, matjorda og klimaet.

Altså: Vår innsats for en levelig fremtid må ikke være en enøyd klimakamp, men en felles kamp for klima og naturverdier. Det internasjonale Naturpanelet har sagt klart fra at én million av klodens åtte millioner arter er truet. Her til lands, hvor den nasjonale rødlisten nå teller fem tusen dyre- og plantearter, har vi klare naturvernopp-gaver. Vi kan ikke fortsette å forbruke, ødelegge og fragmentere natur slik som nå. Den arealkrevende villreinen, som presses av hyttebygging og forstyrrelser, er havnet på rødlisten. Vi har begynt å forstå verdien av å bevare myrer og andre våtmarker – ikke bare som karbonlagre, men også for å dempe flom og for å sikre vann i tørkeperioder. Likevel dreneres og fjernes myrer i landskapet. Vi er klar over at halvparten av de truede artene er knyttet til gammel skog, men gir samtidig stats-tilskudd til å hogge i de eldste skogene. Stortinget

har vedtatt at ti prosent av skogen skal vernes, men vi er bare halvveis. Vernet går med sneglefart fordi saken ikke prioriteres på statsbudsjettet. Et viktig poeng er at vi må sikre store nok verneområder i skog, slik at ikke hele reservatet eller nasjonalparken, med sine særegne arter, ødelegges i en skogbrann eller en stormfelling.

Norsk naturvernhistorie viser at staten ikke makter naturvernopp-gavene alene. Våkne fagmiljøer, enkeltpersoner og organisasjoner er nødvendige varslere og pådrivere. Nå må vi gjøre hverandre gode, som det heter i lagidretten. Vi må gjøre tiltak som monner for begge krisene samtidig, og tenkingen må være langsiktig og økologisk.

I løpet av vel 50 år er økologi gått fra å være et fag for spesielt interesserte, til å bli selve nøkkelten til fremtiden. Økosystemtjenestene utgjør en viktig pakke i naturvernet: Pollinering, jordsmonndannelse, produksjon av rent vann, mat og medisiner. Men også forskning, undervisning og opplevelsesverdier. I tillegg har vi etikken med artenes rett til å leve, og at vi burde respektere de livsformene som har lengre hevd på kloden enn det ferske mennesket.

Over hele vår usikre fremtid ligger faren for at naturens struktur og funksjon kan svikte. Om økosystemene kollapser, hjelper det ikke å redde klimaet. Nå trengs en dugnad for naturen. Vi er i økologiens tidsalder.

Av Berit Lid Scharff

Natur tapt bit for bit – vår felles fremtid på spill

Siden 2024 har NRKs graveprosjekter vist at norsk natur bygges ned «bit for bit» i et tempo som merkes: KI-analyser av satellittbilder indikerer utbygging tilsvarende omtrent én fotballbane i timen, dag og natt, året rundt. Utbyggingene spiser av alt fra myr og strandsoner til villreinområder og rødlistede naturtyper. Dette gir kumulative effekter: fragmentert natur mister arts mangfold, flom- og skredrisiko øker når våtmarker og kantsoner forsvinner, matjord og friluftsområder krymper og naturkapitalen svekkes. Kartleggingen har også pekt på at Norge ligger helt i EU-toppen per innbygger for nedbyggingstakt, og at «bit for bit»-utbygging uten helhetlig styring utgjør et langsiktig samfunnsproblem.

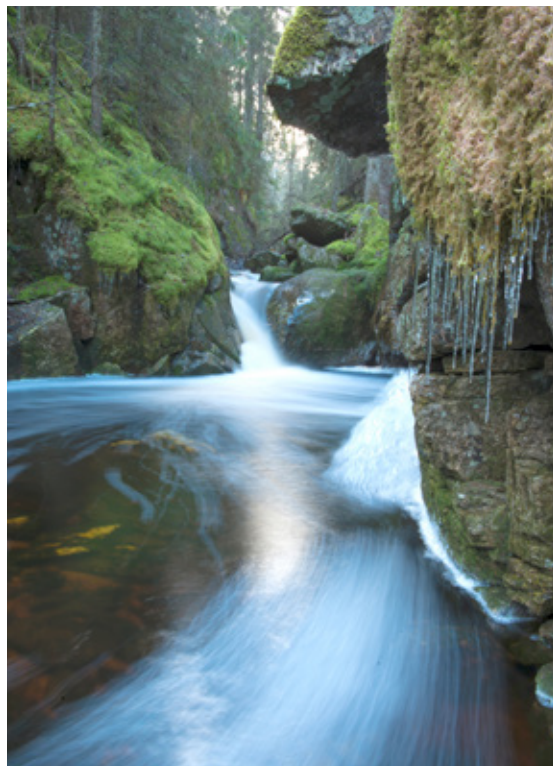
For mennesker betyr denne «bit for bit»-nedbyggingen at vi mister mer enn bare natur å se på. Naturen leverer tjenester vi er avhengige av, som rent vann, pollinering av matplanter, naturlig flomdemping, karbonlagring og tilgang til stilhet og rekreasjon. Når myrer bygges ned, mister vi viktige karbonlagre og øker utslippene, og når kantsoner og våtmarker forsvinner, øker risikoen for oversvømmelser og jordras. Når arts-

mangfoldet svekkes, blir økosystemene mindre robuste mot klimaendringer. På sikt kan dette gi både høyere kostnader for samfunnet, dårligere folkehelse, og færre trygge steder å bo og leve. Dermed handler naturtapet ikke bare om tap av villmark, men om å undergrave vår egen sikkerhet, livskvalitet og fremtidig velferd.

Det finnes flere grep stat og kommune kan ta for å bremse nedbyggingen av naturen. På statlig nivå kan man stramme inn nasjonale regler for nedbygging av myr, strandsoner og matjord. Man kan kreve at naturregnskap blir en del av alle større planprosesser, slik at verdien av naturen synliggjøres på linje med økonomi. Man kan innføre klare nasjonale mål for null netto tap av natur og øke støtten til restaurering av ødelagt natur, slik EU og FN anbefaler. På kommunalt nivå kan man lage arealplaner som prioriterer bruk av grå arealer og foretting fremfor å bygge ned urørt natur. Man kan styrke lokal naturforvaltning og kompetanse, slik at naturverdier vurderes tidlig i planprosesser, samt involvere innbyggerne tettere i arealspørsmål, siden lokalt press og engasjement ofte er avgjørende for å beskytte natur. Vi må kreve at politikerne tar naturtap på alvor og forvente at de handler for å verne våre felles naturverdier.

Før – og etter. Mange kjenner på en natursorg når den naturen som bidro til livskvalitet, forsvinner.

Rent vann: en verdifull økosystemtjeneste. Klarer vi å skjerme hele nedbørsfeltet?

Grønn helhetstenking

Hvem ser helheten i dagens miljøproblemer? Er det biologen, økonomen, juristen eller sosiologen? Egentlig ser hver av dem bare deler av virkeligheten, på samme måte som spesialistene innen medisin: Øyenlegen tar seg av synet ditt, tannlegen reparerer din verkende tann, og kiropraktoren knekker knoklene på plass i ryggen igjen. Men hvem passer på deg som et helhetlig menneske? Kanskje fastlegen, som er «spesialist i allmennmedisin»? En bredt utdannet allmennlege kan klare å se dine skavanker i sammenheng. Kanskje får du råd om en annen livsform – en overordnet løsning som ingen av spesialistene så?

Miljøproblemene våre er en floke der biologer, økonomer, jurister og sosiologer holder i hver sine tråder og prøver å gi råd. Men hvis det er noe grunnleggende feil med hele vår samfunnsform, er det ikke sikkert at spesialistene oppdager det. Da trenger vi personer som er tverrfaglig utdannet – for virkeligheten selv er tverrfaglig.

Et «grønt skifte» må starte med en overordnet analyse av vårt samfunn. Vi må forstå maktstrukturer, hvorfor vårt økonomiske system forutsetter vekst, hva en grønn økonomi kan innebære, hva som er verdien av intakt natur, hva som bør styres sentralt, og hva som egner seg for et personlig økologisk ansvar. I den debatten trenger vi folk med tverrfaglig utdanning. Og vi trenger dem som gode debattledere! Men våre utdanningssystemer produserer nesten bare spesialister. Hvor finner vi personer med en tverrfaglig utdannelse?

Tverrfaglig kompetanse

Naturforvalterstudiet ved universitetet i Ås har siden 1970-årene utdannet kandidater i tverrfaglighet – for eksempel en fruktbar blanding av biologi, jus, økonomi og samfunnsfag. I over 40 år har de bekledd viktige stillinger i kommuner,

hos fylkesmennene, i direktorater og departementer, samt i ulike private næringer. De vet at naturen har tålegrenser, at arealdisponeringen er viktig, og at man må tenke langsiktig. De vet at vi må finne en ny kurs inn i fremtiden, men de vet også at sterke krefter i samfunnet ønsker «business as usual».

I perioden 1992–96 hadde naturforvalterne fra Ås en «storhetstid». Da spanderte staten lønn til miljøvernledere i norske kommuner. Ordningen var inspirert av FN sitt store internasjonale miljømøte i Rio i 1992, hvor slagordet var «tenke globalt men handle lokalt». Heltids miljøvernledere ga et nasjonalt løft i det kommunale miljøvernarbeidet, både i måten å tenke på, og i praktisk politikk. Men da staten i 1997 tok bort øremerkingen av lønnen, valgte nesten alle kommunene å fjerne sine heltids miljøvernledere. Dagens regjering har dessverre tatt ytterligere grep som har svekket miljøvernarbeidet – trinn for trinn. For det første er Klima- og miljødepartementet fratatt den viktige planavdelingen, som skal styre den overordnede arealdisponeringen i kongeriket. Den er overlatt til kommunal- og moderniseringsdepartementet. For det andre er fylkesmennenes (nå statsforvalternes) kontrollfunksjon overfor kommunene vingeklippet. Det betyr at internasjonale og nasjonale forpliktelser ikke når ned til kommunene på en kontrollert måte. For det tredje er kommunene gitt en frihet der kortsiktige interesser gjerne vinner fram. Vi ser det for eksempel i dispensasjoner fra strandloven og i etablering av svære, naturforbrukende hyttefelt i den sårbare fjellskogen. Over tid er sumeffekten stor: Sammenhengende natur blir stadig sjeldnere, allemannsretten svekkes, naturens økosystemtjenester blir skadelidende, og hovedtrusselen mot artsmangfoldet, nemlig tap og fragmentering av livsmiljøer, forsterkes.

Venstre: Gammel furuskog med brannodynamikk og mange rødlistede arter. Biolog Sigve Reiso fra SABIMA orienterer. Høyre: Snauhogsten i dette skogpartiet var umulig å stoppe. Da er det noe galt med systemet.

Kommunenes ansvar

Hva kommunene foretar seg er av nasjonal betydning. Norges utslipp av klimagasser er summen av alle kommunale utslipp. Alle truede arter lever i kommuner, alle truede naturtyper befinner seg i kommuner, og kommunene har selv hånd om den viktige plan- og bygningsloven. Mens kommunene gjerne er stolte av sin kulturarv og profilerer seg på den, er de ofte «stueblinde» for sin naturarv. Kommunal villmarkspolitik, med formål å sikre sammenhengende natur, ser vi sjelden. Samarbeid om bevaring av natur over kommunegrenser, er mangelvare. I stedet foregår mange steder et stort forbruk av natur. Mange hyttekommuner med attraktiv tilgang til nærliggende villmarkspreget natur bygger seg selv ned, slik at de kvalitetene som hyttefolket søkte går tapt. Med store maskiner og kortsiktig fortjeneste som motiv kan en kommunes verdifulle «indrefilet» av intakt natur endevendes på få uker.

I vindkraftdebatten ser vi at mange kommuner har begynt å våkne: De har forstått at ekte natur er en langsiktig verdi som må skjermes for

ettertiden. Tilgang på natur som gir deg rekreasjon, skjønnhet og stillhet er egentlig et fantastisk velferdstilbud til innbyggerne. Dette er «grønn velferd». Og et fungerende økosystem vil produsere ulike økosystemtjenester i all fremtid, dersom det får være i fred: Ikke bare rekreasjon, men også verdier som turisme, jakt, fiske, bær og rent vann. Intakt natur er en ressurs – en verdi som må oppdages og skjermes i tide.

Tiltak

La oss begynne med å gjeninnføre dyktige og hel-tids miljøvernledere i alle kommuner. I tillegg må vi gjenopprette kommandolinjen som sørger for at nasjonale og internasjonale forpliktelser etterleves lokalt. Det skjer ved å flytte planavdelingen tilbake til klima- og miljødepartementet, og ved å gi statsforvalterne tilbake kontroll- og veilederfunksjonen overfor kommunene. Den friheten som kommunene er blitt tildelt må innskrenkes. Da har vi i alle fall reparert litt. Så må vi starte den store, tverrfaglige debatten om hvorfor «business as usual» fører oss inn i en fremtid vi ikke ønsker – og hva et grønt skifte bør innebære.

Begreper og retorikk som våpen i naturvernkampen

Viktigheten av gode begreper i naturvernkampen

Naturvern er dypest sett en verdikamp. Men det er samtidig en kamp om begrepene. For å redde natur må vi noen ganger vinne både verdikampen og begrepskampen. Nå trenger vi det sterke begrepet «naturfattigdom», som formidler både verdier og trusler. For norsk natur er truet som aldri før. Vi risikerer å ende opp i en tilstand av uønsket naturfattigdom, fordi vi på en varig måte – og uten særlig motstand – sletter viktige deler av norsk naturarv.

Både verden og Norge er preget av raske miljøendringer, dels gjennom tap og fragmentering av naturtyper, dels gjennom ulike typer forurensning, og dels gjennom klimaendringer. Det er behov for debatter, for bevilgninger, og for konkret handling på flere områder. Alt dette krever gode begreper som døråpnere, og som en felles forståelse.

I de siste årtiene har det skjedd en betydelig utvikling av begrepsapparatet i naturvernet. Det er bra for debatten, men skyldes i stor grad at problemene har økt. Begrepsutviklingen ligger alltid i bakkant av problemutviklingen. Fra

den gang Brundtlandkommisjonen lanserte begrepet «bærekraftig utvikling» i 1987, snakker vi i dag om økosystemtjenester, rødlistet, vippepunkter, klimakrise, naturkrise og flere andre temaer. Da Markaloven ble vedtatt av Stortinget i 2009, var begrepet «eventyrskog» en døråpner som resulterte i en paragraf (nr. 11) som ga naturvernet den første lov hjemmel i historien til å opprette verneområder hvor opplevelsesverdiene var hovedmotivet.

Kan retorikk hjelpe klimaet?

Som ny leder i Arbeiderpartiet tok Jonas Gahr Støre opp klimatrusselen i sin tale på AUFs sommerleir på Gulsrud 12. juli 2014. Han formulerte seg slik: «Dere er den første generasjonen som virkelig vil oppleve virkningene av klimaendringen – og kanskje den siste som kan gjøre noe». I denne ordpakken formidles både alvor og muligheter på en måte som er lett å huske og vanskelig å glemme. Det er som å slå en spiker gjennom en tåkete debatt og si: Slik er det bare.

Men Gahr Støres retorikk var lånt fra president Obama, som har gjentatt det flere ganger,

Kanskje mangler vi begreper for å formidle naturopplevelsenes magi og hvordan vår livsglede kan repareres og løftes i møte med naturen?

senest på klimakonferansen i Alaska i slutten av august i fjor. Obama på sin side skal ha lånt formuleringene fra Washington-guvernør Jay Inslee.

I klimakampen er det ikke bare et spørsmål om kunnskap, men *måten* budskapet blir formidlet på kan være avgjørende. Den romerske taleren Cicero sa det allerede for over to tusen år siden: Det hjelper ikke at du har et viktig budskap dersom ikke presentasjonen er god – inkludert formuleringene. Retorikk er altså noe langt mer enn en akademisk raritet, og viktigere enn vi kanskje tenker over.

Øystein Dahle, den norske organisasjonslederen og sivilingeniøren, har sagt det slik: «Vi skal ikke dit vi er på vei». I sine mange klimaforedrag har han også gjengitt følgende krasse formulering lånt fra ungdomsmiljøer: «Framtiden er avlyst av mangel på interesse». For unge mennesker som følger med i klimapanelets arbeid og som ser maktesløsheten hos dem som

har makt, kan det nok av og til føles slik!

«Tenke globalt og handle lokalt» er en formulering som har overlevd godt siden Rio-konferansen i 1992 – da klimakonvensjonen ble vedtatt. Økningen av drivhusgasser skyldes summen av alle lokale utslipp. Da har alle ansvar. Det kan sies enda skarpere: «Er du en del av problemet er du en del av løsningen». Fra vårt eget land har vi et vellykket eksempel fra den såkalte Mjøsaksjonen. På 1970-tallet var Mjøsas vannkvalitet truet av forurensning og algevekst, men det ble satt i gang en dugnad som reddet denne viktige drikkevannskilden. Foruten bygging av kloakkrensaneanlegg fikk hver innbygger oppgaver. Bøndene stoppet avrenning av husdyrgjødsel, og i husholdningene sluttet man å bruke fosfatholdige vaskemidler. Det var summen av hver fosfatfrie klesvask og hver stengte gjødselkjeller som monnet. Forurensning er jo egentlig ressurser på avveie!

«Broen til framtiden» er betegnelsen på en grasrotbevegelse som har kommet med bok med samme tittel. Dette er en allianse mellom fagbevegelsen, miljøorganisasjoner, kirken og forskere som vil stake ut kursen for et fornybart Norge ved å bremse oljeutvinningen og i stedet skape hundre tusen klimajobber og grønne arbeidsplasser. I konflikten fisk/olje i Lofoten betegnes torskebestanden treffende som «Norges evigvarende, svømmende pensjonsfond».

Når tiden er knapp og budskapet er viktig, kan retorikken bli avgjørende. I dag suges gjerne de gode retorikere opp av reklamebransjen. Der brukes de til å overbevise oss om å kjøpe ting vi ikke trenger. I stedet kunne slike kreative folk brukes til å skape en samfunnsendring som vi alle trenger.

Biologen Magnar Norderhaug formulerte seg treffende i sine mange kronikker og klimaforedrag. Vi avslutter med en formulering fra Norderhaug, som klima- og miljøministeren gjerne må overta: «Vi må gjøre det nødvendige mulig».

Kampen om definisjonsmakten og virkelighetsforståelsen

Skogbruket sier: «Alt er i orden», mens naturvernet sier «Vi snakker forbi hverandre, og tilstanden i våre skoger er relativt dårlig for artsmangfoldet.»

Merknad: Vi tar her utgangspunkt i påstander fra skogbruket, for deretter å tolke dem fra et naturvernstandpunkt. Vi ser hvordan skogbruket, som har store PR-ressurser, klarer å gi inntrykk av at alt er økologisk bra i norske skoger, mens det i virkeligheten er en rekke svakheter ved hogstmetoder, sertifisering og skogtilstand.

Er alt i orden i skogbruket? Ja, sier skogbruket. For vi har jo sertifisert oss selv.

Påstand 1: Det er mer skog i Norge enn noensinne.

Svar fra naturvernet: Stående kubikk i norske skoger øker, men restarealene av gammel naturskog minker. Bare et par prosent av skogen i Norge er gammel, naturnær skog, lite påvirket av hogst. Her finner vi de mest truede artene. Disse restarealene minker, til dels grunnet statsstøtte til drift i bratt og vanskelig terreng.

+++

Påstand 2: Det blir mer og mer død ved i norske skoger.

Svar fra naturvernet: Ja, men dimensjonene er ofte små, for eksempel et resultat av selvtynning eller toppbrekk. Det er de grove dimensjonene som er særlig verdifulle for biomangfoldet, og slike er fremdeles mangelvare.

+++

Påstand 3: Arealet av gammel skog, definert som skog eldre enn 160 år, øker.

Svar fra naturvernet: Ja, men skog som tipper over i 160-års-klassen, er fremdeles biologisk ung skog. Det tar flere hundre år før skogen er «biologisk moden» og kan være levested for visse krevende arter. Det er bra at aldersklassen over 160 år øker, men de fleste bestandene i denne kategorien har ikke nådd den høye alderen med svært gamle trær og mye død ved, inkludert grove dimensjoner. Skogen som «hele tiden blir eldre» mangler *kontinuitet i død ved, særlig på grove stokker i alle stadier av nedbrytning.*

+++

Påstand 4: Skogbruket er jo sertifisert, og tømmeret selges som miljøsertifisert. Da er vel alt i orden?

Svar fra naturvernet: Sertifiseringen, som skogbruket selv har bestemt, er for dårlig til å ta ordentlig vare på artsmangfoldet. Det skjer også en rekke brudd på sertifiseringsbestemmelsene. Regelverket bør strammes inn, og kontrollen må bli hyppigere.

+++

Påstand 5: Den økologiske tilstanden i skog er god.

Svar fra naturvernet: Norsk institutt for naturforskning (NINA) vurderer den økologiske tilstanden i norske skoger som dårlig. Dette gjenspeiles i de lange rødlistene over truede skogslevende arter.

Etikk, filosofi og holdninger

Etiske plattformer

Vi mennesker har en etikk: Vi er opptatt av hva som er riktig eller galt. Etiske utfordringer møter oss både i dagliglivet og i prinsipielle spørsmål. Naturvernarbeidet er intet unntak. La oss se på følgende etiske spørsmål: Er vi moralsk forpliktet til å ta vare på det biologiske mangfoldet?

Hvis svaret er nei, innebærer det at man er likegyldig overfor utdøingen av arter, selv om mennesket er årsaken. En slik likegyldighet må i så fall begrunnes. Jeg skal ikke spekulere i mulige begrunnelser, men konstaterer at verden i stor grad oppfører seg *som om* vi var likegyldige.

Hvis svaret er ja, kan det begrunnes på flere måter:

1. Kristen plattform: Vi skal respektere og bevare skaperverket. Dermed viser vi også respekt for skaperen selv. Flere kristne politikere bruker dette argumentet, og norske biskoper har bl.a. støttet skogvernet fordi det er artsbevarende.
2. Filosofisk plattform: Alt liv har en egenverdi, og alle livsformer har en rett til å utfolde sitt potensiale. Den norske filosofen Arne Næss var sterkt opptatt av egenverdi. Kunnskap om andre arter, og en innlevelse i deres måte å leve på, bidrar til at vi bryr oss om annet liv – fra våre nærmeste slektninger menneskeapene til det mere anonyme mylderet i naturen. Men det å anerkjenne andre arters rett til å leve kan også sies å være et prinsippspørsmål.
3. Hevd og historie: Mennesket og andre primater er nykomlinger på kloden, mens andre livsformer har lang fartstid. Eksempler på svært gamle grupper er skilpadder, haier og krokodiller, eller øyenstikkere og kakerlakker.

Har tretåspetten en egenverdi?

Alle disse gruppene var til stede allerede i karbonseppene, for vel 300 millioner år siden, lenge før dinosaurer dukket opp. Mennesker imellom er vi opptatt av å respektere "hevde". Disse gruppene kan sies å ha lang hevd på å bebo kloden.

4. Respekt for evolusjonen: Man kan hevde at det er etisk galt å bryte av lange, evolusjonære linjer. Hvis alle havskilpaddene eller alle havlene ble borte, kan det kalles "superkill" fordi visse typer livsformer blir borte for alltid. Det gir også evolusjonen mindre materiale å arbeide med.
5. Slektskap: Vi føler et naturlig ansvar for familie og slektninger. Men man kan også ha en utvidet slektskapsfølelse, for eksempel en medfølelse for andre pattedyr. Vi har følelsemessig og sosialt fellesskap med hunder, katter, kjæledyr og ulike husdyr. Vi er i slekt med alle virveldyr, og videre med alle andre dyr. Faktisk med alt levende. Vissheten om felles opphav og slektskap kan motivere for omsorg for andre livsformer.
6. Etikk overfor fremtidige generasjoner: Dette er en etisk plattform som det er lett å enes om. I vår tid ser vi det bl.a. i form av Besteforeldrenes klimaaksjon. Biologisk mangfold er en god gave å gi til etterslekten!
7. Repareringsplikt: Det er menneskene som er skyld i at mangfoldet er truet, og da må vi selv ta ansvar for å stanse tapet.

Hvis du skal argumentere for å ta vare på mangfoldet overfor en "tilfeldig" person, hvor vil du da begynne? Antagelig med "økosystemtjenestene": Det at naturen leverer oss en rekke tjenester som vi er avhengige av. Eksempler er produksjon av rent vann, ren luft, nytt jordsmonn, mange ulike produkter, mat og medisiner, –og ikke minst pollinering. Dette er argumenter som blir forstått. Men er dette etikk? Nei, det er egoistiske nytteargumenter. Men etter at vedkommende er bragt på sporet, kan du jo prøve deg med litt etikk. Kanskje får du et godt etisk svar tilbake?

Man skal ikke undervurdere sine medmennesker. Men man skal heller ikke undervurdere mangelen på kunnskap og engasjement. Kanskje man burde stanse ved en ungdomsgjeng og spørre: Har vi et moralsk ansvar for å ta vare på andre arter? Kanskje spørsmålet ikke interesserer dem. Eller kan-

skje noen av svarene er mye bedre enn vi hadde trodd? Jeg avventer en mulig reportasje.

Holdningene til naturen

Naturens skjebne, og fremtidige generasjoners muligheter til å nyte den, avhenger av måten vi tenker på. En respektløs holdning til naturen er fremdeles utbredt. Fragmentering og forbruk av natur er hovedårsaken til at arter og naturtyper havner på rødlistene. I et langsiktig perspektiv er det kun statlig verneområder som er sikret mot tekniske inngrep. Siden det er kommunene som forvalter plan- og bygningsloven både i strandsonen, i skog og til fjells, trenger kommunene fast ansatte og kompetente naturforvaltere som kan tenke langsiktig og økologisk, og som forholder seg til nasjonale og internasjonale forpliktelser.

Den såkalte «præriefasen», der man uhemmet kunne ta for seg av uendelige arealer, er forbi også i Norge. Ekte natur er blitt en knapp ressurs – særlig større, sammenhengende arealer. Vi er inne i en *konfliktfase* der ulike utbyggingsinteresser står mot et knippe grønne verdier: biologisk mangfold, verneinteresser, økosystemtjenester, rekreasjon og friluftsliv.

Natur er en sårbar ressurs. En tapt villmark kan ikke gjenskapes. En nedhogget urskog er ikke lenger et naturdokument, og både rødlistearter og opplevelsesverdier er tapt. En myr som dreneres og tørrlegges er ødelagt som pollenarkiv, som karbonlager, som flomdemper eller vannkilde, og som livsmiljø for planter og dyr. Arealet av intakt natur er en endelig ressurs som ikke kan økes, bare holdes konstant eller minke.

På 1970-tallet glapp for eksempel vernet av det sagnomsuste Vassfaret med en restbestand av bjørn. Nå fyller veisystemer, hogstflater og hyttefelt opp store deler av den skogdalen som inspirerte Mikkjel Fønhus til å skrive sine klassiske villmarksskildringer. Vi viser faktisk større respekt for de gamle naturbildene i Nasjonalgalleriet enn for de landskapene som sto modell. I Sør-Norge ligger nå bare 5 prosent av arealene mer enn 5 km fra tyngre naturinngrep som veier, jernbane, kraftledninger eller regulerte vassdrag.

Naturvernorganisasjoner krever nå at hver kommune må ha oversikt over sine naturtyper, og føre et arealregnskap. Her skal tapt natur bokføres, ødelagte myrer skal regnes med i karbonbudsjettet, og skadet natur må kompenseres ved vern av tilsvarende areal et annet sted. Man snakker om

«arealnøytralitet». Kommuner burde dessuten samarbeide bedre over kommunegrensene om å sikre sammenhengende naturarealer. Der hvor det er mulig bør man prøve å reparere forringet natur. FN har øremerket perioden 2021–2030 som det globale tiåret for restaurering av natur.

Vet kommuneplanleggerne hvor svalehalesommerfuglen holder til?

Vi har ikke bare en klimakrise og en biomangfoldkrise, men også i høy grad en krise gjennom tap av viktige rekreasjonsområder. Det angår oss på et dypt plan og skaper mentale kriser. Mange sørger over at natur de var glade i, er gått tapt. Psykologene kaller det et «stedstap». De fleste bærer denne sorgen i stillhet, mens de kanskje burde ha sagt fra, og kanskje organisert seg? I en gallup som gjaldt «true naturopplevelser» kom villmarksopplevelsen høyt opp, sammen med stillhet og det å oppleve intakte vassdrag. «Naturen er vårt største apotek» sa Per Fugelli, professor i sosialmedisin. Sikring av naturkvaliteter for befolkningen kan vi gjerne kalle «grønn velferd». Noen kommuner har faktisk begynt å markedsføre seg som et godt sted å bo og leve i fordi de har naturherligheter å by på. Det er vinn-vinn!

Under koronaepidemien var det mange som «gjenoppdaget» naturen som et fristed. Når man ikke kunne møte hverandre, kunne man i hvert fall møte naturen. Den stiller ingen krav, og den er døgnåpen og gratis. Særlig nær-naturen ble verdsatt på en ny måte. Aldri før har så mange trær fått en hengekøye knyttet på seg.

Hvem passer på landskapet?

Landbasert vindkraft truer nå norske landskapsverdier. Myndighetene viser en forbausende li-

kegyldighet, men en bølge av protester reiser seg over hele landet. Det utøves sivil ulydighet, folket organiserer seg, og stadig flere kommuner sier et klart nei til vindindustriens ødeleggende inngrep. Dersom formålet var å ødelegge Norges unike landskapsverdier, burde man gjøre nettopp dette: Å plante to hundre meter høye, svirrende vindturbiner på de høyeste toppene, slik at de tiltrekker seg vår oppmerksomhet fra hele kommuner eller fylker, –til og med fra verneområder der vi trodde vi kunne nyte ekte natur. La hver av dem blinke rytmisk når kvelden faller på. Og husk å sprengte i stykker de topper, åser og knauser der mastene skal plantes, slik at rekreasjonsområdene til lokalbefolkningen går tapt for alltid.

Landskapet betyr mye for oss. Det gir oss identitet der vi bor. Det gir oss rike naturopplevelser hvis vi kan skue langt, kanskje blåne bak blåne. Gode utsiktspunkter avmerkes på kartene. Bor du slik til at du kan se utover et vakkert landskap, er du privilegert. Folk betaler god pris for slikt. Hvis en bolig med god utsikt er til salgs, inneholder annonsen gjerne bilde av utsikten, men ikke alltid bilde av boligen.

Innbyggere fra andre land er villige til å reise langt for å oppleve våre naturgitte, vakre landskaper. Det er ektheten som fascinerer: Trange fjorder mellom snødekte topper, fjellheimens eventyrverden, dramatiske vassdragslandskap med skummende fosser, skogslandskapets slake, rolige formasjoner eller kystens mosaikk av øyer og sund. Vår egen nasjonalfølelse er sterkt knyttet til landskapsverdiene. Vi går gjerne i

Nasjonalgalleriet og nyter mesterverkene til de store landskapsmalerne: I. C. Dahl, Cappelen, Tiedemand og Gude. På 1800-tallet bidro disse til å skape en nasjonal begeistring, og støttet opp under vår løsrivelse fra Sverige i 1905. Norges nasjonalmaleri er et landskap: Det vakre «vinternatt i Rondane», malt tidlig på 1900-tallet av Harald Sohlberg.

Landskapsverdiene er et stebarn i norsk naturforvaltning. Ingen eier landskapet, og ingen myndigheter ser ut til å passe på det. Ikke en gang plan- og bygningsloven kan matche landskapstrusselen, for NVE har fått i hånden en energilov som overstyrrer alt annet. Bare i de vernede landskapsvernområdene får landskapet være i fred, men de utgjør kun få prosent av kongeriket. Den europeiske landskapskonvensjonen som sier at vi skal vokte landskapsverdiene – når nevnes den? Og oversikten over norske landskapstyper, utarbeidet av NINA, skulle ikke den hjelpe oss til å redde landskapsverdiene inn i fremtiden? Landskapsverdiene regnes i dag som en del av naturmangfoldet, i tillegg til mangfoldet av arter og naturtyper. NINA-rapporten over landskapstyper finner du derfor i Artsdatabanken – kunnskapsbanken over norske naturverdier.

Protestene mot landskapsødeleggelsene er et demokratisk sunnhetstegn. Vi bør ikke finne oss i en slik rasering av norsk natur. Plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven må stå over energiloven. Det er dessuten andre og smartere måter å skaffe energi på. Og det er helt andre måter å ta Norge inn i fremtiden på. Fremtid er

Hvem passer på landskapet?

ikke noe som bare kommer – den kan skapes. La oss skape en fremtid som tar vare på gamle Norge, med sine unike landskaper. Det er ikke lerretenne i Nasjonalgalleriet som bør voktes sterkest, men selve originalene der ute.

Av professor Arne Johan Vetlesen

En filosofis betraktninger:

Er saklig sinne på sin plass?

Endringene i naturen i vår tid er i høyeste grad konkrete, men de er også abstrakte. Flatehogsten som tar for seg av skogsområdene, hyttefeltene som anlegges, veiene som fører frem dit, er konkrete inngrep som skaper fravær: mangfoldet av arter og livsformer som fantes der, utvannes og svinner hen, slik dyrene og lydene deres – eksemplarisk: fuglesangen – gjør det. Ensretting – monokultur – overtar for mangfoldet.

Samtidig er det noe abstrakt ved måten disse endringene skjer på, abstrakt i betydningen at vi mennesker går glipp av dem og ikke enser dem. De fleste av oss bor i byer eller tettsteder, uten daglig ferdsel i og omgang med den fysiske naturen. Naturen er «ute av syne, ute av sinn», tatt for gitt av oss, en slags kulisser, i bakgrunnen for det vi er opptatt av i gjøremål og yrkesliv, i et samfunn der stadig færre er bønder og fiskere. Hverdagslivet handler om å forholde seg til andre mennesker, mentalt og fysisk; de vi møter er tobente lik oss selv, samt alle slags menneskeskapte ting – artefakter – laget med sikte på å dekke menneskelige behov og interesser – alt fra butikker og varene de inneholder, til bygninger og infrastruktur. Vår verden anno 2026 er en menneskeskapt verden, og der er som sådan vi forholder oss til den.

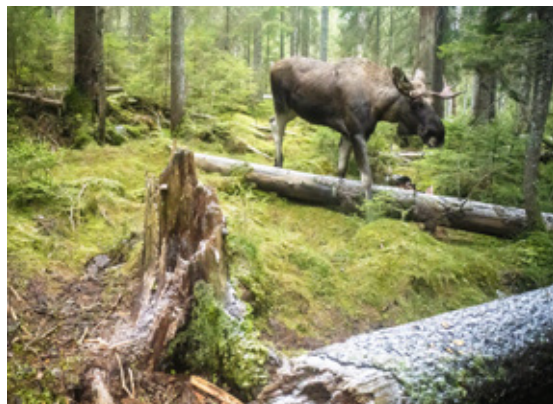
At naturen, som fysisk sett er ytterst konkret, kan fremstå som abstrakt for oss, har langt på vei med teknologi å gjøre. Vi trenger ikke gjøre opp bål for å holde varmen; vi behøver ikke avlutte arbeidet fordi det mørkner eller fordi det er vinter og kuldegrader. Vi kan bare slå på en bryter på det elektriske anlegget, og temperatur og lysforhold er akkurat slik vi ønsker, i alle fall innendørs: tyve grader og lyst, selv om det er kaldt og mørkt ute. Nye og stadig mer avanserte teknologier har latt oss frigjøre oss fra naturen og dens sykluser og rytme: at det mørkner om kvelden og blir kaldt om vinteren innebærer ikke den begrensningen på hva slags aktiviteter vi kan bedrive som førmoderne samfunn var prisgitt. Jo mer avansert og effektiv teknologien blir, desto mer opplever vi oss som suverene overfor naturen, som uav-

hengige av den og hevet over den. Denne opplevelsen forsterkes følelsesmessig og moralsk ved at vår vestlige kultur setter mennesket over alle andre skapninger: vi alene innehar iboende verdi og ukrenkelighet (Kant), alt annet som inngår i naturen, inklusive dyrene, er å betrakte og benytte som midler, som så mange ressurser, for oss og våre behov.

Man trenger ikke være naturviter for å påpeke at den beskrevne opplevelsen av at vi mennesker har «frigjort» oss fra naturen, forstått som begrensende faktor for våre aktiviteter og mål, er en illusjon. Faktum er at vi sager over greinen vi sitter på når vi, som samfunn, forbruker stadig mer og raskere av godene naturen frembringer, uten å gi den tid til å reproducere seg, med systematisk ubalanse – overbelastning – som resultat. Like fullt er illusjonen om at vi har erobret, eller teknologisk sett er i ferd med å oppnå, uavhengighet av naturens grenser, ikke bare fullt forståelig i dagens samfunn, men en illusjon som underbygges av det fremherskende verdisynet basert på menneskets overlegenhet. Vår urbane, høyteknologiske livsform gir oss dessuten stadig færre påminnelser om hvor feilaktig, ja fatal illusjonen er.

Jeg startet med å gi noen eksempler på naturinngrep som skaper fravær: flatehogsten, hyttefeltene, veiene. Hva slags fravær er det snakk om?

Fraværet arter seg ved at det blir mindre av noe som pleide å være der, i det naturområdet det i hvert tilfelle handler om – for eksempel færre dyr og fugler, henimot et punkt der mange, eller flesteparten, helt forsvinner. Der de var nærværende, er de blitt fraværende. Den nye tilstanden har dermed preg av mangel.

Kan du savne noe du ikke har erfart? Mange er endringsblinde og har ingen forestillinger om et urskogsmiljø.

Så er spørsmålet: Hvordan oppfatte at det faktisk er skjedd en slik endring, fra nærvær til fravær? Sagt på en annen måte: Kan du savne noe du aldri har erfart? Et naturmangfold du aldri har ferdes i? Lydene av fugler du aldri har sett eller hørt? Å savne noe forutsetter å kunne gjøre en sammenligning mellom det som var og hvordan det – stedet, landskapet – er blitt. Det handler om en kontrast som ikke gir seg av seg selv, men som krever evnen til å bli oppmerksom på forskjellen mellom tilstanden før og nå.

Begrepet «shifting baseline syndrome», eller «endringsblindhet», er myntet på det jeg sikter til her, nemlig at hver generasjon legger naturen i den tilstanden den hadde under egen oppvekst til grunn. Normaltilstanden er dermed naturen slik vi fra barnsben av opplevde den. Gamle mennesker legger merke til at naturen – for eksempel stedet de vokste opp – har endret seg radikalt i årenes løp, mens deres barn, for ikke å snakke om barnebarn, ikke vil ha førstehånds minner som kan bevisstgjøre dem om hvor store endringene er. De vil ikke savne trærne, myrene, dyrene og fuglene de aldri har opplevd. At de fantes der for en eller to generasjoner siden vil være abstrakt for dem, utenfor deres erfarte og sansede verden. Slik går det når en tilstand i naturen som reelt sett er en deprivert tilstand, en forvitret og fattigere sådan, oppfattes som «normalen» endringer måles mot. Målestokken flyttes i takt med en utarming som ikke oppfattes som det.

Hvordan arter dette seg følelsesmessig? Hvis jeg har klare minner om hvordan et landskap så ut da jeg først ferdes i det, og det er flere tiår siden, er sjansen stor for at det fremstår som forandret i dag, av grunnet menneskeskapte inngrep. Jeg legger merke til hvilke dyr og fugler jeg ikke lenger ser og hører i området, og knytter det til flatehogsten, hyttefeltet og veiene som er anlagt i årenes løp. Noen ganger er kontrasten særlig stor når endringene har skjedd på kort tid – la oss si, siden jeg gikk tur her sist for to år siden. Plutselig er landskapet helt annerledes, stien og trærne som markerte traseen er forsvunnet, det er noe goldt og ribbet over hogstfeltet som møter meg, og mens de gamle lydene er borte er nye kommet til, fra skogsmaskiner og biltrafikk. Landskapet nærmer seg det jeg omgis av i byen; det jeg ser og forholder meg til er for det meste menneskeskapt, kultur og ikke natur, om, du vil. Vi tar over, også her.

Hva gjør en slik opplevelse med meg? Vil jeg

komme tilbake? Vil jeg venne meg til at landskapet har fått et nytt preg? Skal jeg ha tilvenning som et mål? Er det den beste måten å handtere endringene på?

For min del er svaret at jeg ikke ønsker å komme tilbake. Det gjør for vondt å ta inn på nært hold hvor forvandlet stedet er blitt. Jeg kan ikke skru av minnene om hvordan det var her tidligere, med naturmangfoldet som ga stedet dets særpreg, med dyrene og fuglene jeg hadde berettiget håp om å se og høre når jeg kom hit, om jeg var oppmerksom nok, og ikke minst heldig: om jeg får se ørnen eller ei, er ikke opp til meg å bestemme, å kontrollere; dersom det skjer, er det en ren gave, og jeg må vite å være takknemlig. At dette handler om noe jeg ikke kan styre, er selve poenget, selve kvaliteten ved slike møter. Jeg har gått inn i noe større enn meg og mine hensikter og mål. Det er i seg selv en verdifull erfaring. Den forutsetter imidlertid arenaer der denne type erfaring kan skje. Slike arenaer blir det færre av i vår tid; det er som et kappløp med tiden.

Men hva om landskapet som er forandret på måter jeg opplever som tap, er der hytta mi befinner seg? Kan jeg da bare beslutte meg for å ikke komme tilbake? Eller skal jeg tenke at endringene neppe vil bety særlig mye, enn si bli lagt merke til i det hele tatt, av barn og barnebarn – med spørsmålet om hvilken rett jeg har til å frata dem muligheten til å være på hytta? Er det en form for generasjonsbetinget egoisme å mene at hvis så mye av det som fantes her før, nå er forsvunnet, så er stedet som sådan gått tapt? Hva slags grensedragninger gjelder her? Hva om to, eller tre, generasjoner har ulike svar, tuftet på ulike målestokker i tråd med hvordan endringsblindheten slår inn?

Forandringer som oppleves som tap utløser sorg. Sorgen vil i våre dager ofte være knyttet til avmakt: drivkreftene bak hva som forårsaker tapet, og som handler om hvordan vi mennesker «breier oss» (Anne Sverdrup-Thygeson), fremstår som overmektige, som krefter jeg ikke kan stå opp mot. Dessuten er det nye hyttefeltet og den nye veien kulturelt definert som «fremskritt», som tegn på hvordan dagens mennesker omformer og tar i bruk naturen til gagn for økt velferd og komfort, slik at kostnadene i form av ulike typer naturtap anses som verdt det. Savnet og sorgen stemples som nostalgi, som manglen-de realisme i møtet med en ny tid.

Sorgen over det som oppleves som en forringet

natur kan gå over i sinne: endringenes rette navn er *ødeleggelse*, ikke fremskritt. Det stemmer ikke, det er løgn og bedrag, at det som skjer med naturen, forårsaket av oss som samfunn, er «verdt det». Det forandrer ikke sakens realiteter å innbille seg selv og andre at dette er en type utvikling som bare kan fortsette. For ikke nok med at dyrene blir færre og at biologisk mangfold i hele sin bredde, på tvers av arter og livsformer, forringes; vi er nå kommet så langt ned denne veien at vi har å gjøre med utryddelse, fremskyndet av oss, og som sådan noe unngåelig, gitt kunnskapen om årsaker og virkninger.

Dermed kommer anklagen, nevnt ovenfor, om generasjonsegoisme i et annet lys. Snarere enn at en generasjon «oldies» er fortapt til nostalgi ved å sørge, eller bli rasende, på grunn av tiltakende naturforringelse, er det generasjonene som lever i dag, anført av storforbrukende voksne, som bedriver moralsk forkastelig egoisme ved å forverre livsbetingelsene for dagens barn og kommende generasjoner. Med vitende og vilje overlates etterkommerne til et økologisk konkursbo – det motsatte av å overlate gården (kloden) i en bedre stand enn da vi selv overtok den.

Å argumentere slik jeg gjør for berettigelsen, ja

nødvendigheten av følelser som sorg og sinne – sinne overfor de kreftene som ødelegger det vi har kjær – vil ikke si at ta lett på vilkårene som gjelder for slike følelser i dagens samfunn. Det handler ikke bare om at disse følelsene som sådanne ofte avvises som «irrasjonelle», eller blottsubjektive og vilkårlige. Det handler også om at vi som samfunn mangler tradisjoner og ritualer for sorgen og sinnet vi snakker om – forstått som reaksjoner på lidelser og tap vi mennesker påfører naturen og alle slags ikke-menneskelige skapninger. I vår kultur er savn og sorg, og ritualene der du kommer til uttrykk, eksemplarisk i begravelser, forbeholdt tapet av *andre mennesker*, nærstående sådanne, og omfatter dermed ikke tapet av dyr eller av naturmangfold.

Mangelen på ritualer og arenaer der vår tids økosorg kan komme til uttrykk, ikke bare som individuelle følelser, men som en sorg som angår oss kollektivt, innebærer at disse følelsene forblir noe individuelt i betydningen privat: de har ingen steder å gå til, hverken når det gjelder et egnet medium eller et egnet publikum. Dermed får følelsene noe språkløst over seg; i mangel av offentlighet blir de usynlige, liggende i mørke, betraktet og behandlet som et anliggende for det enkelte individet, ikke for oss som fellesskap.

Tap av sammenhengende villmark, kanskje med muligheten til å oppleve en haukugle, kan skape en sorgreaksjon. Men vi har ingen steder å gå med den sorgen, og ingen ritualer for å håndtere den.

Unge miljøaktivister, anført av idealisme og tro på politiske løsninger, kan oppleve å møte veggen, at det de frykter for og kjemper mot – ødeleggelsenes akselerasjon – bare fortsetter. De innhentes av skuffelse og avmakt, av fortvilelse og raseri, blandet med sorg. Ingen av disse følelsene er velkomne i den etablerte offentligheten og diskusjonene som foregår der – ikke fordi sorg og raseri bestandig er uønsket, men fordi realitetene som forårsaker dem i dette tilfellet, nemlig den pågående ødeleggelsen av livsgrunnlaget, vekker et dypt ubehag vi som samfunn enn så lenge ikke har øvelse i å håndtere. En sorg og et raseri som næres av tapene vi påfører naturen, og som motsier den selvforherligende fortellingen om at vi er et naturelskende folkeferd med verdens reneste olje.

Å føle på tap, sorg og sinne overfor pågående naturødeleggelse er en rasjonell reaksjon på en krise og slik sett ikke følelser noen skal skamme seg for. Ved at vi vedstår oss hvordan vi berøres av tapene som omgir oss, kan følelsene virke samlenende og mobiliserende, til forskjell fra å være ensbetydende med avmakt og sosial isolasjon. Vi er mange her i landet som føler det samme, enten det er reflektert i Dagsrevyen og i Stortingsdebattene eller ei. Det er mye kraft i berettiget sinne, et sinne med en klar moralsk dimensjon som fører ulike generasjoner sammen.

Tillegg: Redaksjonen anbefaler følgende bøker av filosofiprofessor Arne Johan Vetlesen:

- The Denial of Nature. Routledge 2015.
- Hva skal vi svare våre barn? (m/ Rasmus Willig). Dreyer 2018.
- Det går til helvete – eller? (m/ Knut Ivar Bjørlykhaug). Dinamo 2020.
- Etikk i klimakrisens tid (m/ Jan-Olav Henriksen). Res Publica 2022.
- Animal Lives and Why They Matter. Routledge 2023.

Om å tenke stort i naturvernet

Når det er lite ordentlig natur igjen, må vi tenke stort. Når restene er fragmentert, må vi tenke sammenbinding. Når sjansene er der, må vi prøve å gjenskape store, fungerende økosystemer. Vi må reversere den prosessen som har hakket opp gamle Norge og sendt så mange arter og naturtyper over på rødlistene. Vi må tenke like dristig som de dyktige ingeniørene som overvandt naturhindringene og bygget jernbaner, veisystemer og kanaler på «umulige» steder. Nå bør dristigheten gå motsatt vei, ved å gi prioritet til den naturen som ble beseiret. Men det er vanskelig, og ikke alltid mulig. Mange inngrep er irreversible i sin karakter. Da må vi ta nye briller på: Hvor er

det ennå muligheter for å gjenskape noe som kan fungere økologisk? Hvor kan vi «bygge» sammenhengende naturområder slik at flest mulig arter blir med oss inn i fremtiden? Og slik at økosystemtjenester fungerer og opprettholdes?

Fragmentering av natur er for lengst et globalt problem. Perioden 2021–2030 er av FN erklært som klodens tiår for restaurering av natur. Faglig sett er man på trygg grunn. Forskningsfelt som restaureringsbiologi og bevaringsbiologi gir klare råd om verneområders behov for størrelse og om artenes krav til spredningskorridorer.

Norges største tilbakeføringsprosjekt er Hjerkinnskytefelt på Dovre. Her har fotsoldater, stridsvogner og fly øvet på krig i over 80 år. I en gigantisk ryddesjau er 550 tonn metall plukket opp, inkludert 19 000 blindgjengere. Veier og andre inngrep er «fjernet» og terrenget gjort så naturlig som mulig. Hele 47 000 vierplanter er dyrket fram og satt ut. Den arealkrevende villreinen og den rødlistede rypa har allerede flyttet inn. Dette prestisjeprosjektet har kuliminert med at skytefeltet (som jeg for øvrig selv har vært med på å ødelegge med stridsvognkanon og granater) nå er «tilbakeført» og faktisk innlemmet i Dovrefjell–Sunndalsfjella nasjonalpark.

Reinsflokk i driv. Hva om vi flyttet alle sauene ut av Hardangervidda, og lot jerven komme tilbake? Kunne jerven forbedre helsetilstanden til reinen ved å rydde unna de svakeste og sykeste dyrene? Kunne vi gjenskape et økosystem i balanse?

Apropos nasjonalparker. La oss ta for oss Hardangervidda, vår største nasjonalpark. Her lever vår mest arealkrevende art, som vi har et internasjonalt ansvar for: villreinen. Hardangervidda er Nord-Europas største høyfjellsslette, og en særlig utløper av arktisk preget natur. Foruten villreinen har vi fjellvåk og kongeørn, naturlige forekommende fjellrev og snøugle (begge inntil nylig), foruten de klassiske fjellartene som fjell-

rype, fjellerke, boltit og andre (bl.a. visse alpine/arktiske insekter), og selvsagt en arktisk/alpin flora med for eksempel isssoleie. En svær isbre ligger på platået og preger både klima, dyre- og planteliv. Men er dagens Hardangervidda nasjonalpark et fungerende økosystem? Nei, de store predatorene er fjernet. Reinen er i dag plaget av omfattende fotråte, og den farlige skrantesyken (CWD) er dessverre påvist. Fotråten vet vi er en tetthetsavhengig sykdom som kan slå til når dyrene er mange. Kanskje trengs en predator som tar ut svake og syke individer? En dristig tanke er å la jerven, fjellets og snøfionnes gamle beboer, gjenkolonisere vidda, på samme måte som man nå på kunstig vis prøver å gjeninnføre fjellreven. Men tusener av sau, som ikke hører til i det opprinnelige økosystemet, beiter på platået. Kanskje er deres beitetrykk i konkurranse med reiens behov? Og sau er jo ikke forenlig med jerv. Et restaureringsgrep kunne være å fjerne all sau, binde sammen Hardangervidda og Hallingskarvet nasjonalparker, samt utvide vernearealet så langt som mulig til alle sider. Selvsagt vil dette skape protester. Men store grep må til hvis stor natur skal tilbakeføres. Kanskje man kunne støtte sauebøndene med en skikkelig kompensasjon, og prøve å finne sommerbeiter på andre arealer?

Når formålet er veiutbygging, tas ofte drastiske grep, både praktisk og økonomisk. For eksempel rives nå en mengde boliger mellom Oslo og Fornebu for å øke antall filer og biler inn mot hovedstaden. I en sen kveldstime kan Stortinget glatt bevilge titalls milliarder til nye veisystemer. Slik at vi kan vinne et kvarters kjøretid her og der. Men hvordan vil vi at fedrelandet skal se ut? Intakt natur er for lengst en knapp ressurs. Ekte villmarker er blitt en sjeldenhet, og våre landskapsverdier er akutt truet av vindindustri. Er landskapsmaleriene i Nasjonalgalleriet mere verdt å ta vare på enn originalene der ute? Hvor er forståelsen for at landet ikke bare har en kulturarv, men også en forpliktende naturarv?

Ødelagte våtmarker lar seg til en viss grad restaurere.

Restaurering av myrer og andre våtmarker er en klassiker i redningsaksjoner for natur. Slik natur har viktige funksjoner innen vannrensing, flomdemping, karbonlagring og som levested for mange spesialiserte plante- og dyrearter. Delvis tørrlagte myrer kan tilbakeføres ved å tette dreneringsgrøfter. Naturlige våtmarker kan tilføres mer vann og skjermes mot forurensninger.

I skogvernet må vi forsøke å «bygge» store, sammenhengende verneområder. En langsiktig tenkning tilsier at man utvider eksisterende store verneområder, leter aktivt etter nye store kandidat områder, og ikke minst vurderer nærliggende gammelskogsrester under ett og slår en stor vernesirkel omkring dem. Selv ung skog blir gammel bare tiden får virke. I et langsiktig perspektiv vil nok mange av våre små verneområder i skog gå tapt på grunn av «naturlige katastrofer» som skogbrann, stormfelling, insektangrep eller vedvarende tørke. Bare store verneområder kan fungere som en langsiktig «bank» for mange arters overlevelse. Vi kan her gjenta den klassiske argumentasjonen for store verneområder: De har flere arter, større bestander av hver art, er «overskuddsområder» som produserer individer til omgivende landskap, leverer økosystemtjenester som rent vann, forskning og undervisning, gir rike naturopplevelser og bygger folkehelse – samt tåler langsiktig slitasje fra både naturens og menneskenes side.

EU tar av og til store grep i sin politikk. Nå foreligger forslag om å sikre Europas rester av gammel skog, og å gå over fra miljøfiendtlig (både klimamessig og biomangfoldmessig) flatehogst til plukkhogst-former. Selvsagt protesterer mange lands tradisjonelle skogbruk, også i Sverige og Norge. Men EU sitt utspill er godt mottatt i mange leire, og ligger til modning hos andre. NOA sitt forslag om plukkhogst/utvalgshogst og sammenbinding av gammelskogsrester i Nordmarka, samt etablering av en «gammelskogs korridor» fra Oppkuven til Oslo, er et konkret eksempel på praktisering av moderne kunnskap og tankegang.

Verdenshistorien inneholder mange typer konflikter og kriger. «Krigen» i vår tid er at vi angriper, parterer og forbruker den naturen vi selv er avhengige av. Den krigen vinner vi ikke. Med naturen må vi slutte fred. Det krever en ny tenkemåte. Det krever at vi for første gang tenker stort om vårt forhold til, og vår behandling av naturen. Også i Norge.

Hva kommunene gjør, eller ikke gjør, er viktig

Her minner vi om sammendraget som er gitt helt foran i heftet. Siden mange piler peker på kommunene som sentrale i den langsiktige arealforvaltningen, avrunder vi også med et kommunalt perspektiv. Vi gjentar at folkevalgte står overfor to utfordringer: Både å anerkjenne naturarealer som noe grunnleggende verdifullt, og å legge langtidsplaner om arealforvaltningen som er kunnskapsbasert og økologisk fundert. Begrepet naturarv fortjener å bli benyttet, da begrepet signaliserer både verdier og plikt. Vi tror at en verdibasert arealforvaltning kan gjøre planarbeidet i kommunene mere interessant og meningsfylt.

Arealforvaltning er en nøkkel med stor makt. Den nøkkelen har to ender. Den ene enden låser igjen fremtidig tilgang på natur. Den andre enden låser opp for en ny tenkemåte som sikrer naturkvalitetene for fremtiden. Tiurens fremtid kan bero på hvordan kommunene bruker sin areal-nøkkel.

En kommunal utfordring: Å oppdage sin egen naturarv

Norske kommuner står overfor en mental utfordring i å tenke «motsatt» av hva de er vant

til. Natur har en grunnleggende verdi, og da er fokuset å bevare og ikke å forbruke. Vi har fri-luftslivets år 2025 bak oss, der naturens verdi for folkehelse og livskvalitet kom godt fram. Vi har rødlistene som ikke bare ramser opp truede arter, men som peker på habitater der de truede artene holder til. Vi har våtmarker som lagrer karbon, hindrer flom, og slipper fri vann i tørkeperioder. Nå har regjeringen et tilbud til kommunene om å søke på midler slik at hver og en av dem kan få kartlagt sine naturtyper (sin naturkapital) og sitt arts mangfold. Nå skal det tenkes økologisk og langsiktig. Bevaring av natur gir oss en rekke økosystemtjenester, fra naturopplevelser, via artsbevaring og produksjon av rent vann, til nedbrytning og produksjon av høstbare produkter. Klarer vi å unngå videre forbruk av natur, noe som kan være mulig gjennom kreativ arealplanlegging, så bidrar vi til å løfte kommunens naturherligheter inn i fremtiden. Det er meningsfullt, det er nødvendig, og det er noe som fremtidens mennesker forventes av oss. Vi ser at enkelte kommuner profilerer seg på sine naturkvaliteter: Kom til oss, vi har villmark med vilt og fisk, vi tilbyr verdifulle naturopplevelser, og vi har den gode stillheten som så mange søker.

Bevaring av urørt natur bør ha høyeste prioritet i langsiktig planlegging. Der ligger umistelige opplevelsverdier. Men også i et nytteperspektiv bør vi plassere restene av urørt natur i «naturbanken». Urørt natur har nemlig alle potensielle bruksmuligheter i behold. Hvor mange ordførere har tenkt den tanken?

*Når fremtidens natur avhenger av oss,
blir det ansvarsfullt – men meningsfullt –
å være naturverner.*

Kommunal ordbok til inspirasjon

Økosystemtjenester: Verdier som naturen og økosystemene leverer, helt gratis, dersom naturen får være i fred. Intakt natur trenger bare passende mengder med regn og sol for å levere en rekke økosystemtjenester i all fremtid: Naturopplevelser, rekreasjon, trim, jakt, fangst, fiske, bær, sopp, turisme, stillhet og livskvalitet.

Finnes det ennå gresshopper som gnisser i lune sommerkvelder?

Naturarv: Det er de ulike naturtypene i kommunen, med sine ulike opplevelsesverdier, arts- mangfold, og andre verdier som er listet ovenfor. Enhver kommune har nemlig både en kulturarv og en naturarv. Kulturarven blir ofte bevart i lokale bygdemuseer eller bygdetun, og viser hvor vi kommer fra og hvordan forfedrene levde. Naturarven har også stor identitetsverdi, tenk på bygdesangene som gjerne hyller naturen og landskapet som en viktig del av kommunens identitet.

Planvask: En gjennomgang av gamle arealplaner for å lage smartere planer der man forsøker å unngå forbruk av natur, men heller dra nytte av «grå» arealer til utbygging.

Internasjonalt ansvar: Å bevare arts- og natur- mangfoldet krever god oversikt over kommunens naturtyper. Siden alle arter lever i kommuner, og alle arealer ligger i kommuner, er oppfyllingen av internasjonale avtaler noe som angår kommunale arealplaner.

Naturbetinget livskvalitet: De verdiene som naturen kan gi våre liv, gjennom aktivitet og opplevelser.

Grønn velferd: Velferd til innbyggerne, basert på naturkvalitetene i kommunen.

Folkehelse: Vi har to typer livsstilsykdommer: Inaktivitet/fedme og depresjoner. Friluftsliv hjelper mot begge.

Naturstolthet: Gleden ved å inneha naturkvaliteter som betyr mye for mangfoldet av naturtyper og arts- mangfold, og ikke minst for innbyggernes opplevelser, helse og glede.

Nærnatur: Natur nær bebyggelse, som er lett tilgjengelig til daglig – for barn, for eldre, for deg, og for bikkja di.

Pandemi-lærdom: Da vi ikke kunne møte hverandre, kunne vi møte naturen. Den tar imot oss uten krav. Og den er døgnåpen og gratis.

Per Fugelli, professor i sosialmedisin, sa det slik: Naturen er vårt største apotek.

Naturfattigdom: En tilstand der disse verdiene går tapt.

Sluttperspektiver

Forstår vi i tide verdien av det urørte?

Forstår vi i tide verdien av den urørte, ekte naturen? Forstår vi i tide at fremtiden trenger de siste villmarkene – de store og sammenhengende naturarealene der du kan ferdes lenge og hele tiden være omgitt av det ekte? Hvor stillheten bor. Eller hvor et fuglefløyt langt borte bæres forsiktig fram til deg. Hvor alt vann renner som det selv vil, der det alltid selv har funnet fram. Der naturen nok kan spille voldsomt opp med sine krefter. Men der naturen er fri til å følge sine egne rytmer gjennom året, gjennom døgnet, gjennom time-ne. Der sky traner, svaner, ørner eller reinsdyr finner ro og omsorgsfullt aler opp sitt avkom. Der dyr, planter og landskap klarer seg selv, bare arealet er stort nok, og menneskets klør og maskiner holder seg unna. Der du kan være gjest og var-somt ta deg fram. Der skjønnhet og ekthet bor. Der ditt sinn fylles opp av en uforklarlig glede. Og av fred.

Naturløse folk kommer til oss for å vandre i våre rester av ekthet. For å oppleve det underlige ved å være i opprinnelsen, der ingen har gravd, drenert eller hogget. For å lytte til naturens krydrete stillhet. For å finne roen i sitt eget sinn. For å oppleve fred. Og for å fylle på med livsglede. Kan-

skje minnes vi på at naturen er vårt opprinnelige hjem? At det var der mennesket ble til. Kanskje en ubevisst opplevelse av å komme hjem?

Naturvern med begeistring?

Noen driver naturvern med begeistring. Ikke bare unge mennesker, som selv er prisgitt den naturen som er igjen om et halvt århundre. Ikke bare blomsterelskere, ikke bare villmarksentusias-ter, eller besteforeldre. Det finnes bønder som med stolthet og interesse anlegger blomsterrike kantsoner i åkrene, slik at pollinatorer som villbier, og humler, samt en rekke andre insekter, trives og krydrer vår felles hverdag. Det finnes entusiastiske hageeiere som legger til rette for både fugler, insekter, pinnsvin og salamandre. Det finnes idealistiske skogeiere som lar gammelskogen stå, eller som selger den til vern – eller hogger forsiktig i stedet for å lage flater. Det finnes småbarnsforeldre som tar ungene med ut, lar dem trives der, gå på oppdagelsesferd, og undre seg. Det finnes politikere som setter sin ære i å slåss for naturens mange verdier og kvaliteter. Og – det finnes kommuner som tenker nytt og prøver å unngå å forbruke natur – i hvert fall ikke den viktige naturen.

Å drive naturvern kjennes meningsfullt. Å være med på å forme fremtiden kan føles nødvendig.

SETT OG SAKSET
av Ingunn Lund-Vang

Barn bytter ut lek i skogen med skjerm

Barn i Norge tilbringer mindre tid enn før i skog, mark og grønt-områder. En ny studie fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) viser at barns naturbruk har gått betydelig ned de siste ti årene. Barn som mister nærheten til naturen, mister også en viktig læringsarena for å forstå sammenhengene vi alle er avhengige av.

Færre leker i skogen

For ti år siden lekte halvparten av norske skolebarn i skogen eller andre naturområder minst en gang i uka. Nå har mye av denne leken flyttet seg innendørs og til tilrettelagte uteområder. Og bare tre av ti oppgir at barna leker fritt i naturen.

– Samfunnet har endret seg, og barns møte med naturen er ikke lenger en like selvsagt del av hverdagen som før. Våre data viser at lek og opphold i naturområder taper terreng til skjermbruk, skolearbeid og organiserte fritidsaktiviteter, sier forsker Vegard Gundersen i NINA, hovedforfatter av den nylig publiserte studien.

*Sakset fra nina.no/
Norsk institutt for
naturforskning Av Trine
Hay Setsaas, publisert
22.09.2025*

FILOSOFI-HJØRNET

Av Sigmund Hågvær

Eventyret om byen med de ti elvedalene

Det var en gang en by som hadde ti problemer rennende gjennom seg. Ti elver i ti juv, søkk og daler. «Et skikkelig problem» sa byutviklerne. Egentlig ti. De begynte å fylle igjen søkkene med stein, jord og søppel, og forviste vannet inn i mørke rør. Industrien tok også for seg. Bygde svære fabrikker nedi elvedalene og lot det strømmende vannet arbeide. Drev møllehjul, spinnehjul, sager og bråkete hammere. Og hele byen ellers ledet skitt og møkk ut i de ti vannstrengene. Som stinkende men lydig drog det med seg videre nedover.

Hei, sa plutselig noen. Er det mulig å gi disse elvene, og dalene, en ny verdi? Enn om vi...? Enn om vi åpnet lukkede elver opp i dagen igjen? Renset dem for stank og lort? Ja, kan vi få fisken tilbake? Og går det an å glede seg over disse bekkene og kløftene? Hva med turstier i de gjenværende kantsone-ene? For noen steder finnes fredelige skogspartier og spennende rester av et rikt plante- og dyreliv langsmed det rennende vannet.

Hvem sa «En blågrønn by»? En gang må noen ha sagt det. Og noen kalte faktisk elvene for biologiske livsnerver. Som bant Marka, byen og fjorden sammen. Positive formuleringer om at byen hadde verdier utover gatene, husene, trafikken, travelheten, støyen..

Ute i Europa svevet enda et nyord: miljøhovedstad. En hovedstad med godt miljø og med trivsel. Kanskje med noe natur? Og Oslo hadde jo disse elvedalene. Som en del av byens både blå og grønne verdier – egentlig. Og så vant Oslo hele greia! Da var vel elvedalene kommet i mål? Men bare nesten. For vi glemmer så fort!

Nå er skjønnheten i elvedalene oppdaget av mange. Verdien av åpent, rent vann er forstått. Skummende, sildrende, livgivende vann, på vei fra Marka til fjorden. Smilende mennesker går elvelangs i helgene. Nærnatur på sitt beste. Midt i byen, men likevel midt i naturen. Barna peker på svømmende fisk. Og glade mennesker lytter til fuglenes intense sang langs vassdrage-ene. Hør, sier de. Tenk at den fuglen finnes. Her!

«Oaser i byen» sier noen. Biologiske oaser, stille oaser, skjønnhetsoaser og mentale oaser. «En glede og en stolthet» sier av og til noen som har makt. Tenk at vi har ti elvedaler gjennom byen vår. For en rikdom for alle, for oss og for naturen selv.

Byen med de ti elvedalene har fremdeles utfordringer med elvedalene. Men problemet er snudd på hodet. Hvordan kan vi ta vare på dem slik de er, fra naturens side? For nå skal vi være blå-grønne! Nå har vi ti oaser og ikke ti problemer gjennom vår kjære by.

Vårstemning i Mærradalen. Foto: Sigmund Hågvær

LOKALLAG I NOA

Sist oppdatert: februar 2026. Send rettelser til noa@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Asker

Kontaktperson: Jan Häusler, 982 99 667, asker@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Aurskog-Høland

Kontaktperson: Åga Zakoscielna, agazakoscielna@gmail.com

Naturvernforbundet i Bærum

Kontaktperson: Kari Balke Øiseth, 905 18 537, baerum@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Groruddalen

Kontaktperson: 922 66 306, groruddalen@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Hurum-Røyken

Kontaktperson: Håvard Kilhavn, 911 16 084, hurum-royken@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet på Jevnaker

Kontaktperson: Per O. Brørby, 954 09 845, jevnaker@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Lillestrøm

Kontaktperson: Nikolai Oldervik, 419 04 774, lillestrom@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Lørenskog

Kontaktperson: Tom Clark, 977 10 561, lorenskog@naturvernforbundet.no / clarkgorko@gmail.com

Naturvernforbundet i Nannestad/Gjerdrum

Kontaktperson: Todd Nore, 932 31 716, todd_nore@hotmail.com

Naturvernforbundet i Nes

Kontaktperson: Karin Olsen, 419 20 615, nes@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet på Nesodden

Kontaktperson: Peter Schjølberg, 908 46 613, peterschjo@gmail.com

Naturvernforbundet i Nittedal

Kontaktperson: Hanna Hånes, nittedal@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Nordre Follo

Kontaktperson: Bjørn Gunnar Ganger, nordrefollo@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Nord

Kontakt: Henrik Hovland, 976 56 442, oslonord@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Sør

Kontaktperson: Maiken P. Sele, 412 02 240, oslosor@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Vest

Kontaktperson: Henning Torp, 481 98 285, oslovest@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Øst

Kontaktperson: Karen Hjelmervik Nerbø, 986 98 846, osloost@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Vestby-Frogn

Kontaktperson: Petra Bjerknes, 904 80 119, vestby-frogn@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Ås

Kontaktperson: Christina Hustvedt Myklebust, 978 25 586 og Gunnar Bengtsson, 976 87 172, aas-nnv@naturvernforbundet.no

Natur og Unge Voksne Oslo (Naturvernstudentene Oslo)

Kontakt: Lokallagsleder Inga Marie Kierulf, 994 17 044, ingamlk@icloud.com

Natur og Ungdom NMBU Kontakt: nu.nmbu@gmail.com

KONTAKTPERSONER I REGIONER UTEN LOKALLAG

ENEBAKK Kontaktperson: Kjell Arild Ødegård, 473 82 810

KONTAKTPERSONER NATUR OG UNGDOM

Oslo Natur og Ungdom Kontaktperson: Elias Horsfjord Glomnes, 454 61 239, eliasg@nu.no

Akershus Natur og Ungdom Kontaktperson: Margrethe Lahnstein, 462 99 606, margrethel@nu.no

KONTAKTPERSONER I NOAS TEMALAG

Fjordgruppa: Jørn Erik Bjørndalen, jorn.bjorndalen@gmail.com
og Bengt Herning, bengt.herning@gmail.com

Markagruppa: noa@naturvernforbundet.no

SETT OG SAKSET

av Ingunn Lund-Vang

Tilstanden til norsk gaupe

Gaupa står oppført som sterkt truet på Norsk rødliste for arter (2021). Totalbestanden av gauper i Norge ble i 2025 beregnet til 91 familiegupper, noe som tilsvarer et antall på mellom 447 og 630 gauper i landet vårt. Stortinget har bestemt at vi ikke skal ha mer enn 65 årlige familiegupper av gaupe i Norge, derfor åpnes det hvert år på kvotejakt av gaupe for å holde bestanden nede på det politisk satte nasjonale bestandsmålet. I 2025 hadde region 4 (Oslo, Akershus og Østfold) til sammen 8 familiegupper av gaupe, mens bestandsmålet for regionen ikke er mer enn 6 familiegupper.

Tekst: Ingunn Lund-Vang. Kilde: Miljødirektoratet.

«Antall dager med mye snø i Oslo-marka har falt jevnt og trutt de siste tiårene. Siden OL i 1952 er antall skidager mer enn halvert i Nordmarka.

Meteorologisk institutt legger til grunn at det må være minst 25 centimeter snø for å lage skispor, og med dette grunnlaget var det 65 skidager der i fjor. Til sammenligning var antallet 146 i 1952 da Oslo arrangerte vinter-OL. I 1920 var det 180 skidager, altså nesten tre ganger så mange som i fjor...»

Sakset fra nab.no v/ NTB, 7.2.

ÅRSMØTE 2026

NATURVERNFORBUNDET I OSLO OG AKERSHUS

Tid: Tirsdag 24. mars kl. 18.00

Sted: Norges idrettshøgskole, auditorium Utsikt

Adresse: Sognsveien 220, 0863 OSLO

Adgang til lokalet og rommet er universelt utformet

Årsmøtet er NOAs høyeste organ. Alle medlemmer som har betalt kontingent for 2025 eller for 2026 innen utgangen av januar har møte- og talerett. Utsendinger fra NOAs medlemslag, samt NOAs styre har rett til å møte på årsmøtet med tale-, forslags- og stemmerett. Som medlemslag regnes lokallag, temalag, studentlag, Oslo Natur og Ungdom og Akershus Natur og Ungdom.

Merk påmeldingsfrist torsdag 19. mars.

SAKSLISTE

1. Godkjenning av innkallingen
2. Konstituering; valg av møteledere, referenter og underskrivere av protokollen, godkjenning av forretningsorden
3. Årsberetning for 2025
4. Årsregnskap for 2025, samt revisjonsberetningen
5. Budsjett for 2026
6. Arbeidsprogram for 2026
7. Valg av styreleder, styremedlemmer, varamedlemmer og revisor
8. Valg av valgkomité
9. Innmeldte saker i samsvar med vedtektene §4, nr. 5k og l.

Sakspapirene inklusiv styrets forslag til forretningsorden for årsmøtet vil bli sendt til medlemslagene, samt bli lagt ut på www.noa.no senest en måned før årsmøtet.

Det blir faglig foredrag og en bolk om rekruttering i løpet av møtet.

Styret ønsker alle VEL MØTT!

Naturvernforbundet

Oslo og Akershus